

SELANİK VİLAYETİ ALMANYA VE FRANSA KONSOLOSLARININ ÖLDÜRÜLMESİ OLAYI (6 MAYIS 1876)

MUZAFFER TEPEKAYA*

Bu çalışmada, Avrethisar'lı bir Bulgar kızının ihtida etmek istemesi üzerine Selanik'te 6 Mayıs 1876'da Almanya ve Fransa konsoloslarının öldürülmesi olayının tespiti yapılarak, 19. yüzyılın son çeyreğinde Balkanlar ve genel olarak da Osmanlı tarihi açısından analiz yapılmıştır. Olayla ilgili farklı kaynaklar kullanılmıştır. Bu kaynaklar; Almanya Devlet Arşivi (Bundesarchiv) ve Dışişleri Bakanlığı Siyasi Arşivi (Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes) belgeleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri ve İngiliz Ulusal Arşivi Dışişleri Bakanlığı (Foreign Office) belgeleri ile İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi ve Selanik Konsolosu raporlarına¹ ilaveten araştırma eserlerden oluşmaktadır.

GİRİŞ

Türkler tarafından 1380 tarihinde ilgileneilmeye başlanan Selanik, 29 Mart 1430'da II. Murad tarafından fethedilmiştir². II. Murad, Yenice-i Vardar'dan bir kısım Müslüman – Türk nüfusu buraya iskân ettiği gibi civar kasabalardan buraya gelmek isteyenlere de izin verdi. Selanik kısa bir zamanda Müslüman – Türk şehri hüviyeti kazandı. Rumeli'de Yörüklerin en yoğun halde buldukları yerin Selanik ve havalisi olduğu hatta Anadolu Yörükleri beyi İstanbul'da oturduğu halde Rumeli Yörükleri beylerinin bilhassa evlad – ı fatihan adını almalarından sonra Selanik'te oturdukları bilinmektedir. Selanik Yörükleri, yoğun miktarda bütün Makedonya ve Teselya'da dağınık bir halde, az miktarda da şimdiki Bulgaristan ve Dobruca'da

* Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Manisa/TÜRKİYE, muzaffer.tepekaya@gmail.com

¹ İngiliz belgelerin temin edilmesini sağlayan Funda Adıtatar hanımefendiye teşekkür ediyorum.

² Halil İnalcık, "Murad II", *İslam Ansiklopedisi*, C.VIII, MEB Yayınları, s. 604; Melek Delilbaşı, "Selanik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliği'nin Kurulması", *Belleten*, LI/199, Ankara 1987, s. 84; Ayhan Pala, 15. ve 16. Yüzyıllarda Selanik Şehri, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991, s. 8.

bulunmakta idiler³. Fatih Sultan Mehmet tarafından bir sancak haline getirilen Selanik'in Rumeli'deki Osmanlı askerî harekâtlarında önemi büyüktü. İmparatorluğun batı taraflarında cereyan eden savaşlarda Selanik önemli bir deniz ve kara üssü teşkil ediyordu.

Fethinden 48 yıl sonra 1478 tarihli tahrir defterine göre Selanik'te 862 Müslüman hane, 994 Hıristiyan hane bulunmakta iken Yahudi hane hiç yoktu⁴. 1500 tarihli tahrirde ise 1.715 Müslüman hane, 1.688 Hıristiyan hane, 754 Yahudi hane vardı. 1519 tarihli bir tahrir kaydında Selanik'te 1.374 Müslüman hane, 1.087 Hıristiyan hane, 3.174 Yahudi hanesi vardır. Özellikle 1492'de İspanya'dan, 1496'da Portekiz'den sürülen Yahudilerin büyük bir kısmı 1500 tarihinde Osmanlı devletine sığınmış idi. Bunlardan 20 bin Yahudi de Osmanlı devleti tarafından Selanik şehrine yerleştirilmiş idi. Mohaç muharebesinde ve Budin alındıktan sonra aman dileyen Yahudilerden bir kısmı da Selanik'e iskân edilmişlerdi⁵. XIX. yüzyılın son çeyreğinde Selanik vilayetinin genel nüfusu 1.043.715 idi. Bunun 456.227'si Müslüman, 295.660'ı Rum, 237.396'sı Bulgar ve 37.174 ü Yahudi idi. Türklerin en fazla bulunduğu yer Drama ve Siroz sancakları idi. Selanik şehrinde de 24.528 Müslüman – Türk, 11.706 Rum, 1.111 Bulgar ve 39.495 Yahudi bulunmakta idi. Diğer azınlıklarla birlikte şehrin nüfusu 78.202 idi⁶.

XIX. yüzyılın başında Selanik yine bir sancaktır; fakat eyaletler gibi bir vezir yönetimindedir. 1864'te ilk vilayetler kanunu ile vilayet yapılan Selanik, Selanik sancağı ile Tırhala, Siroz ve Drama sancaklarına ayrılmış idi. Bundan başka zaman zaman Manastır, Debre, Elbasan ve Üsküp cihetlerini de kapsamış, manastır bir iki defa sancaktan vilayete ve vilayetten sancağa çevrilerek nihayet tamamen ayrıldığı gibi Üsküp de Kosova vilayetine ilhak edilmiş ve sonra bu vilayetin merkezi olmuştur. Böylece Selanik vilayeti, Selanik sancağı ile Drama ve Siroz sancaklarını kapsamakta idi.

Bu arada 1789 Fransız İhtilal'ı ve sonrasında Avrupa'da cereyan eden 1830 ve 1848 ihtilalleri Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Önce Sırbistan ve Mora isyanları ile başlayan etkiler, giderek bütün Balkanlara yayıldı. Başta Rusya olmak üzere pek çok Avrupa ülkesi Balkan milletlerini Osmanlı Devleti'ne karşı isyan ettirme çabası içine girdiler. Diğer taraftan Osmanlı Devleti yöneticileri, giriştikleri liberal içerikli

³ M. Tayyip Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1957, s. 74.

⁴ İlias A.Kolovos, "Osmanlı Tahrir Defterlerine Göre 15. ve 16. Yüzyıllarda Selanik", *Tarih ve Toplum*, Sayı:168, Aralık 1997, s. 8.

⁵ İbrahim Peçevi, *Peçevi Tarihi*, C.I, Haz. B. Sıtkı Baykal, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1981, s. 99.

⁶ Gökbilgin, a.g.m, s. 347.

yenilik hareketleri olan Tanzimat ve Islahat fermanları ile Hıristiyanların imparatorluğa bağlanacağına inanıyorlardı. Ancak gelişmeler tam tersi yönde, ayrılığın vesilesi oldu⁷.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa devletleri ve ABD, Balkanları karıştırmak için her türlü faaliyetten geri durmuyorlardı. Bunun en bariz örneğini Bulgarlar üzerinde girişilen misyonerlik çalışmalarında görüyoruz. Bulgarları ilk "keşfedener" İngiliz Protestan Misyonerleridir. İngilizlerin ardından Amerikan Misyonerleri devreye girdi⁸. Amerikan Protestan Misyonerlerinin, Bulgar milliyetçiliğinin gelişmesine ve Bulgarların bağımsızlığa kavuşmalarında önemli katkıları olmuştur. Amerikan Misyonerlerinin açtıkları okullarda yetişen nesil, bağımsızlığı sağlamıştır. Ayrıca Bulgarların ve Bulgaristan'ın başta Amerika ve İngiltere olmak üzere İngilizce konuşan dünyada tanınmalarında Amerikan Protestan Misyonerleri çok önemli bir rol üstlenmişlerdir. 1876 Bulgar ayaklanmasından, Makedonya'daki eşkıyalık hareketlerine kadar bütün hadiselerde sürekli olarak Hıristiyan Bulgarlar ezilen ve katliama uğrayan, Müslüman Türkler ise ezen ve katliam yapan insanlar olarak tanıtılarak Amerika ve Avrupa ülkelerinde Bulgarlar lehine kamuoyu oluşturulmuştur⁹.

Diğer taraftan merkezleri Rusya'da bulunan Slav cemiyetlerinin Bosna – Hersek, Karadağ, Sırbistan ve Bulgaristan Hıristiyanlarını Türk yönetimine karşı ayaklandırmak için uzun zamandan beri sarf ettikleri faaliyetler artmış, bu memleketlere para ve silah yardımları yapılmış, bir taraftan da Avusturya – Macaristan İmparatorluğu, Bosna – Hersek Hıristiyanlarına ümit verici vaatlerde bulunmuştur. Hersek isyanı bu dinî ve siyasi faaliyetlerin ilk sonucu olarak 24 Temmuz 1875'te başladı¹⁰. Hersek isyanının devam ettiği sıralarda Nisan 1876'da Rusya, Sırbistan ve Karadağ'ın desteği ile Bulgar isyanı da başladı¹¹. 1876 Mayıs ayı için planlanan isyan Nisan'da, Otluk Köyü ve Pazarcık havalisindeki Bulgarların, Türk evlerini yakmaları ve halkı katletmeleriyle başladı. İsyân az zamanda Filibe'nin bütününe yayıldı¹². Sonunda kendilerini korumak isteyen Türkler de silaha sarıldılar. Böylece Bulgaristan kan ve ateş içerisinde kaldı¹³. Rusya, bir taraftan Bulgar Ayaklanması'nın başarılı olması için çalışırken, diğer taraftan da diplomatik alanda Osmanlı Devleti'ni

⁷ Muzaffer Tepekaya, "Osmanlı Devleti'nde İktisadi Liberalizmin Sonuçları, Türk Yurdu, Cilt:31, Sayı:288, Ağustos 2011, (ss. 58-69), s. 64.

⁸ Ömer Turan, "Amerikan Protestan Misyonerlerinin Bulgar Milliyetçiliğine Katkıları" *XII. Türk Tarih Kongresi C.III*, Ankara 1999, ss. 1001-1003.

⁹ Turan, a.g.e., ss. 1097-1120.

¹⁰ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 246-247.

¹¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VII, 3.Baskı, TTK Yayınları, Ankara 1983, s. 82.

¹² Danişmend, a.g.e., s. 252.

¹³ Karal, a.g.e., s. 82.

yalnız bırakmanın yollarını arıyordu. Selanik'teki Saatli Cami Olayı olarak bilinen Fransa ve Almanya'nın Selanik konsoloslarının öldürülmesi olayı bunun için ilk adım oldu¹⁴.

STEPHANA'NIN SELANİK GARINDAN KAÇIRILMASI 5 MAYIS 1876

Bosna – Hersek ve Bulgaristan isyanlarının yayılarak devam ettiği ve bunun Osmanlı kamuoyunu bir patlama noktasına getirdiği sırada Selanik'te Alman Konsolos Eric Abbott ve Fransız Konsolos Jules Moulin'in ölümü ile sonuçlanan üzücü bir olay meydana geldi. Olay Selanik'in Avrethisar kazasından Stephana isimli bir Bulgar kızının, anlaştığı bir Müslüman ile evlenebilmek için ihtida etmek üzere Selanik Garı'na gelmesiyle başlar.

Olayda adı geçen Bulgar kızı, asıl adı Stefana olan ve Müslüman olduktan sonra Ayşe adını alan 17-18 yaşlarında Raza-Avrethisar'ın Bogdantza köyündendir. Babası Dellio-Kiota (vefat etmiş). Annesi Maria. 8 veya 10 yıldır dul olan annesi, köyün rahibi tarafından kötü karakterli bir kadın olarak tanımlanmaktadır. Kızın âşık olduğu kişi Mustafa, Mehmet Ağa'nın bekçisi olarak çalışmaktaydı¹⁵.

Bulgar kızı Stephana, şehre yabancı biri olduğu için istasyonda polislerin yanına gidip kendisine Valilik Konağı'na kadar eşlik etmesini istedi¹⁶. Bu yüzden, iki polis ve bir onbaşı kızı Vali Konağı'na kadar götürme sorumluluğunu aldılar. Olay, Selanik Valisi Mehmed Refet Paşa'nın, 24 Nisan 1292 (6 Mayıs 1876) tarihli Sadarete gönderdiği telgrafta şöyle anlatılmaktadır:

Selanik'in Avrethisar kazasından bir Bulgar kızı, anlaştığı bir Müslüman ile evlenebilmek için ihtida etmek üzere ferace giymiş ve yaşmak takmış olduğu halde Selanik'e gelmek üzere, 5 Mayıs 1876 günü trenle yola çıkar. Kızın Selanik'e gelmekte olduğunu önceden haber alan Amerika Konsolosluğundan 2 kişi ve 150 kadar (Bulgar ve Rum) avane kişi istasyonda toplanıp trenin gelmesini beklerler. Tren gelince kız, jandarmalara müracaat ederek üç kişi refakatiyle hükümet konağına doğru yol almakta iken istasyonda bekleyen Amerika Konsolosluğundan 2 kişi ve 150 kadar (Bulgar ve Rum) avane kişi, kızın ferace ve yaşmağını yırtıp zorla Amerika Konsolosluğuna götürürler. Jandarmalar mani olmak isterlerse de kalabalığa karşı bir şey yapamazlar¹⁷.

¹⁴ Mahir Aydın, Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1996, s. 107.

¹⁵ Great Britain, Parliament, Commons, Parliamentary Papers, Correspondence Respecting, *Murder of French and German Consuls at Salonica, Turkey*, No: 4 (1876), London, Belge No: 52/1-4, ss. 37-39.

¹⁶ F.O. 881-2984, Blunt to Derby, 21 June 1876, Inclosure 2, No. 106.

¹⁷ Sabah Gazetesi, Sayı:62, 14 Rebiyülâhîr 1293 (9 Mayıs 1876), s. 1.

Amerikan'ın Selanik konsolosu Lazzaro, 150 kişilik Hıristiyan grup tarafından Stephana'yı valilik konağına götürmekle görevli üç polisi etkisiz hale getirerek kendi at arabası ile Stephana'yı kaçırttı¹⁸. Stephana, Lazzaro'nun at arabasına zorla bindirilerek Amerikan konsolosluğu konutuna götürüldü. Polisler at arabasını yakalamaya çalıştılsa da başarılı olamadılar. Bütün bu olaya Müslüman kalabalık şahit oldu¹⁹. Bir taraftan dünyanın her yanında çok sayıda misyonerlerle insanları Hıristiyanlaştırılmaya çalışılırken, diğer taraftan Hıristiyan bir kızın kendiliğinden İslam olmasını tahammül edilmez bulmak, kabul edilebilir değildir.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Sir Henry George Elliot²⁰, Dışişleri Bakanlığına çektiği 7 Mayıs 1876 tarihli telgrafta, Selanik olayının temel nedeninin Müslümanların din ve namus anlayışlarına bir saldırı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca kızın Rum ve Bulgarlar tarafından zorla kaçırıldığını ve bu yüzden sorumluluğun tamamen Hıristiyanlarda olduğunu belirterek, *Eğer onlar, kızın Hükümet Konağı'na gitmesine izin vermiş olsalardı, kızın İslamiyet'i özgür iradesiyle kabul edip etmediği ya da ona baskı ve zorlama yapıp yapılmadığı açık bir şekilde sorulduğunda annesinin huzurunda vali tarafından tespit edilecekti. Bunun yerine onlar (Grekler – Hıristiyanlar), kızı polisin elinden zorla aldılar ve (Osmanlı) yetkililerinin girme izni olmadığı bir konsolosluğa götürdüler*²¹. ifadelerine yer vermiştir.

Selanik'te öldürülen Alman Konsolos'un yerine görevlendirilen Gillet'in İstanbul'daki Almanya Büyükelçiliğine gönderdiği raporda kızın kaçırılması ile ilgili olaylar, şöyle anlatılmaktadır:

5 Mayıs Cuma günü, güneş batımında, İslam dinine geçmiş bir Bulgar kızı, İslam'a geçtiğini Valilik konağında Türk yetkilileri önünde bildirmek üzere trenle buraya geldi. Kendisine birkaç zaptiye eşlik etti. Daha sonra tren istasyonunda birkaç Yunanlı tarafından zaptiyelerin elinden zorla alındı ve Kuzey Amerika Konsolos Vekili Sayın Lazzaro'nun arabasına bindirildi. Bu araba, trenle istasyona gelmesi beklenen, ama nihayetinde gelmeyen Lazzaro'yu evine götürmek için orada bulunuyordu. Arabayı kullanan sürücü, kızı ya Bay Lazzaro'nun veya onun kardeşlerinin evine götürdü. Kız Cuma gününden Cumartesi akşamına kadar orada kaldı²².

¹⁸ Aydın, *a.g.e.*, s. 108.

¹⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İradeler, Dosya Usulü (İ.DUİT), Dosya No: 138, Gömlek No: 33.

²⁰ Henry George Elliot (1818-1907), 1841 yılında diploması mesleğine girmiş, ülkesini Napoli (1841- 1860), Torino (1863-1865), İstanbul (1867-1877) ve Viyana (1877)'de Büyükelçi olarak temsil etmiştir. Bkz: Mithat Aydın, "Sir Henry G. Elliot'ın İstanbul Büyükelçiliği (1867- 1877) Dönemindeki Bazı Büyük Siyasi Olaylara Bakışı", *OTAM (AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı 18, Ankara 2005, ss. 21-49.

²¹ Elliot, *a.g.e.*, ss. 220 - 221.

²² Bundesarchiv, R1501-105371, 21 Mayıs 1876, Belge No: 45'e ek, s. 189-190.

İngiltere'nin Selanik Konsolosu Blunt tarafından İstanbul Büyükelçisi Sir Henry Elliot'a gönderilen raporda, *kız ayrıca Müslümanlık dinine geçmesi konusunda kim-senin kendisine bir baskı yapmadığını yineledi; Yunanlılar tarafından ele geçirildiği sürelerde kıza tekrardan Hıristiyanlık dinine geçmesi için baskı yapılmasına rağmen Müslümanlık dininde kal-makta ısrar etti*²³ deniliyor. Zira 19.yüzyılda bir gayrimüslimin ihtida etmesi her şey-den önce onun serbest irade beyanına ve reşit olmasına dayanan belirli bir usulle mümkündür²⁴.

Gerek Selanik valisi Mehmed Refet Paşa'nın gerekse Osmanlı başkentinden konu ile ilgili verilen bilgiler, İngiltere'nin Selanik Konsolosu Blunt tarafından İstanbul Büyükelçisi Sir Henry Elliot'a gönderilen rapor ve aynı zamanda Alman-ya'nın Selanik Konsolosu Gillet'in verdiği bilgiler birbiriyle örtüşmektedir. Ancak Amerika'nın Selanik Konsolosu Lazzaro'nun ABD'ye gönderdiği Selanik Olayı ile ilgili 7 Mayıs 1876 tarihli telgrafında farklı bilgiler vermektedir:

Dün gece Vodena'daki gezimden geri döndüm, aşağıda belirteceğim mu-sibeti bildirmek için ivedilikle hareket ediyorum. Cuma gecesi, Türklerin ne-zaretinde olmak üzere Avrethisarlı Hıristiyan bir genç kız trenle Selanik'e geldi ve mensup olduğu dini nedeniyle yardım çağrısında bulundu. O sırada Tren istasyonunda bulunan Hıristiyanlar yardımına koşular ve beni karşı-la-mak üzere orada bekleyen arabaya kıızı zorla sokarak onu şehre doğru götür-düler. Cumartesi öğle vaktinde, Türk çeteleri, kızın geri verilmesi amacıyla Valilik konağının önünde toplandılar. Vali kızın benim elimde olduğuna ina-narak beni protesto etti. Fakat kızın benim nezaretimde olmadığı ve başka bir yere kaçtığı tespit edildi²⁵.

Amerika'nın Selanik Konsolosu Lazzaro'nun Stephana hakkında ve olayların gelişimi ile ilgili verdiği bilgiyi teyit eden başka hemen hiçbir bilgi ve belge mevcut değildir. Sadece olaydan yaklaşık bir ay sonra ABD'de çıkan The Times gazetesinin 31 Mayıs ve 3 Haziran 1876 tarihli nüshalarında benzer haberler yer almıştır²⁶. Bunların da Lazzaro'nun telgrafından kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kızın Amerika'nın Selanik konsolosu Lazzaro'nun evine götürüldüğü Alman, İngiliz ve Osmanlı kaynakları tarafından teyit edildiği halde, Lazzaro Amerika'ya yazdığı böylesi çarpıtılmış bir telgrafla, sebebiyet verdiği olayları kendi açısından haklı gös-

²³ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 54'e ek, s. 40.

²⁴ İlber Ortaylı, "Tanzimat Döneminde Tanassur ve Din Değişirme Olayları", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, 31 Ekim - 3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, (ss. 481-489), s. 481.

²⁵ Bundesarchiv, R1501-105371, 9 Mayıs 1876, Belge No: 28'ek.2, s. 185-186.

²⁶ The Times, 31 May 1876, s. 5, "The Salonica Assassinations"; The Times, 03 Jun 3, 1876; s. 6, "Salonica After the Assassinations. "

terme çabası içindedir. Zira konsolosları öldürülen ülkeler bile böylesine bir çarpıtma eğiliminde değildirler. Ayrıca, İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Sir Henry Elliot tarafından İngiltere Dışişleri Bakanlığına yazılan raporda, *olaylara Müslüman olan kıızı vermeyen Rum asıllı Amerika Konsolosu vekili Lazzaro ile Yunanlılar sebep olmuştur*²⁷, deniliyor.

ALMANYA VE FRANSA KONSOLSLARININ ÖLDÜRÜLMESİ

Kendi hür iradesiyle Müslüman olmak isteyen Stephana'nın kaçırılmasının ertesi gün yani 6 Mayıs 1876 Cumartesi günü Müslümanlardan oluşan bir kalabalık, vali konağının önünde toplandı ve kızın yetkililere iade edilmesini talep etti²⁸. Hükümet yetkililerinin ve sağduyulu birkaç vatandaşın uyarılarına rağmen, kalabalık yatışmıyordu. Kalabalık ancak kızın vali konağına getirilmesiyle veya kolluk kuvvetlerinin müdahalesiyle dağıtılabilecek durumdaydı²⁹. Her ne kadar talep masum olsa bile, talebin ortaya konuluş şekli bir o kadar ürkütücüydü. Vali Mehmet Refet Paşa, kızın geri getirileceğine dair söz verdi. Validen söz alan fakat verdiği sözden ikna olmayan isyancılar, konağın birkaç adım ötesindeki camiye doğru gitmeye başladılar³⁰. Toplanan 3-5 bin civarında Müslüman ahali, hükümet konağı yakınında halk arasında Saatli Cami olarak bilinen Selimpasha Camiine gelip kızın Vali'nin Konağı'na getirilmesi talep ettiler³¹.

Bu esnada, olayla ilgisi olmayan Fransız ve Alman Konsolosu konağın önüne geldiler, oradan da camiye geçtiler. Her ne kadar belgelerde bu uğursuz gidişi açıklayacak bilgi mevcut değilse de konsolosların çıkabilecek olayları engellemek amacıyla oraya gitmiş olabilecekleri kuvvetle muhtemeldir. Konsolosların camiye gelişi Vali Paşa'ya bildirildi. Paşa, kaleden ve Firkateyn'den askerlerin olay yerine gelmesi için emir verdi. Bu emir ve daha sonraki benzer bir emir yerine getirilmedi. Bu emri verdikten sonra Paşa, camiye geldi. Burada koridorda, özel olarak yapılmış küçük bir odada bulunan konsoloslara yönelerek onlardan Sayın Lazzaro'ya etki ederek kızın serbest kalmasını sağlamalarını istedi. Fransız Jules Moulin kararlı bir şekilde bunu yapmayacağını bildirdi. Almanya Konsolosu Eric Abbott, Lazzaro ve (kardeşi) Alfred Abbott'a verilmek üzere iki belge düzenledi. Bu belgede, kendisinin ve Moulin'in Müslümanlar tarafından tutulduğunu ve kötü şeylerin olabileceğini tah-

²⁷ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 30, ss. 15-16.

²⁸ Bundesarchiv, R1501-105371, 21 Mayıs 1876, Belge No: 45'e ek, s. 189-190; Sabah Gazetesi, Sayı:62, 14 Rebiyülâhîr 1293 (9 Mayıs 1876), s. 1.

²⁹ Sabah Gazetesi, Sayı:62, 14 Rebiyülâhîr 1293 (9 Mayıs 1876), s. 1.

³⁰ Bundesarchiv, R1501-105371, 21 Mayıs 1876, Belge No: 45'e ek, s. 189-190.

³¹ Apostolos P. Vacalopoulos, A History Of Theessaloniki, (İngilizceye çeviren: T.F.Carney), Selanik 1972, ss. 115-116.

min ettiği için kızın aranmasını ve bulunup yetkili mercilere teslim edilmesini bildiren bir içerik yazılıydı³².

Kızın teslim edilmesi için Lazzaro'ya gönderilen haberlerden bir sonuç alınmadı. Lazzaro, Amerikan Konsolosluğu kisvesinden istifade ederek kızı vermek istemiyordu. Halk, sonunda Lazzaro'nun evine hücum kararı verirken Vilayet Meclisi Azaları da Selimpaşa Camii'ne varmış, halkı sakinleştirmeye çalışıyorlardı³³.

Diğer taraftan Eric Abbott'un yazdığı kâğıt pusula, neden sonra kardeşi Alfred Abbott'un eline geçmişti. Camiden gönderilmiş olan pusulada Eric Abbott, *ölüm tehlikesi içinde olduklarını söylüyor, genç kadını bulup valinin konağına süratle teslim edilmesini* istiyordu. Alfred Abbott, süratle Amerikan Konsolosluğu konutuna koştu. Saat 15.00 olmuştu. Lazzaro meydanlarda yoktu. Kapıyı annesi açtı, ona "Stefana'yı nerede bulabileceğini?" sordu. Stefana, yine yerli Rumlardan olup Avusturya'nın fahri konsolosluğunu yapan Avyerinos'un evine götürülmüştü. Bu defa oraya koştu ve kızı oradan alıp İngiliz Konsolos Blunt'ın Kavas'ı³⁴ Hüseyin Ağa'ya teslim etti³⁵. Süratle camiye ulaşturmalarını rica etti. Ama artık vakit çok geçti. Camide galeyana gelen halk valinin, askerlerin ve komutanların nasihatlerini, yatıştırıcı sözlerini dinlemeyerek konsolosları öldürmüşlerdi. Ardından Lazzaro'nun evine doğru yönelmişlerdi ki yolda İngiltere Konsolosluğu Kavas'ı Hüseyin Ağa'nın kızı getirmekte olduğunu gördüler. Kızı Hüseyin Ağa'dan alan halk valiye teslim etti. Daha sonra kalabalık halk Lazzaro'nun konutuna gitmekten vazgeçerek dağıldı³⁶. Bununla birlikte konsolosların öldürülmesinden sonra bile Osmanlı güvenlik güçleri hemen düzeni sağlayamadılar³⁷.

İngiltere'nin Selanik Konsolosu Blunt'ın raporlarından, Alman ve Fransız konsolosları kurtarmak için olağanüstü bir çaba gösterdiğini anlıyoruz. Blunt, Alman ve Fransız konsolosları korumak için camiye gitmeye karar veriyor. Kavas'ı Hüseyin Ağa ve bazı aklıselim Müslümanların ikazına rağmen Blunt, camiye gitmekten vazgeçmiyor. Blunt'a göre konsolosları kurtarmanın sadece bir yolu vardı o da kızı teslim etmektir. Bu olursa herkes kurtulabilirdi.

İngiliz Konsolos Blunt'ın çabası kızın teslim edilmesini sağlamış olmasına rağmen Alman ve Fransız meslektaşlarının öldürülmesine engel olamamıştı. Vali

³² Bundesarchiv, R1501-105371, 21 Mayıs 1876, Belge No: 45'e ek, s. 189-190.

³³ Vacalopoulos, a.g.e., ss. 115-116; Bundesarchiv, R1501-105371, 21 Mayıs 1876, Belge No: 45'e ek, s. 189-190; Correspondence Respecting, Belge No: 77/1, ss. 58; Sabah Gazetesi, Sayı:62, 14 Rebiyülâhîr 1293, (9 Mayıs 1876), s. 1.

³⁴ Kavas (Cavas): Elçilik ve konsolosluklarda koruma görevlisi.

³⁵ Vacalopoulos, a.g.e., ss. 117.

³⁶ Vacalopoulos, a.g.e., ss. 117; Öndeş, a.g.e., ss. 29-30.

³⁷ BOA, HR.TO, Dosya No: 516/Gömlek No: 52

Mehmed Refet Paşa, aynı gün İstanbul'a gönderdiği telgrafında, olayın sona erdiğini, konsoloslukların ve gereken yerlerin asayişinin sağlandığını ve cinayeti kimlerin işlediğinin araştırıldığını bildirmiştir³⁸. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Hariciye Nazırı Raşid Paşa tarafından, olayı anlatan 6 Mayıs 1876 tarihli bir telgraf, Almanya Hariciye Vekâletine sunulmak üzere Berlin'deki Türk Büyükelçisi Edhem Paşa'ya gönderilmiş ve Almanya Hükümeti bilgilendirilmiştir³⁹. Aynı zamanda Selanik Valisi Mehmed Refet Paşa'nın 6 Mayıs 1876 tarihli telgrafi Fransa'ya da gönderilmiş ve telgraf "La Turquie" gazetesinde yayınlanmıştır⁴⁰.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Sir Henry George Elliot, Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 7 Mayıs 1876 tarihli telgrafta, Alman ve Fransız konsolosların öldürülmesi olayını şöyle dile getirmiştir:

Bu işler acısı olayın kılıcımını oluşturanların başını Amerikan Konsolosluğu'ndaki (Yunan ya da Bulgar vatandaşı) birkaç kişi çekmektedir. Bu kişiler İslamiyet'i benimseyen bir Bulgar kızını sokak ortasında zorla alıkoymuşlar ve kızın peçesini yırtıp saklanma yerine götürmüşlerdir. Bu olayın ardından Müslümanlar arasında büyük bir heyecan oluşmuş ve Müslüman topluluktan oluşan geniş bir ayak takımı kızı kurtarmak amacıyla bir araya gelmiştir. Sebebi anlaşılamayan bir şekilde, bu kargaşa sırasında iki Konsolos kendisini cami yolunda buldular ve burada pencerelerden demir çubukları koparan topluluk tarafından linç edilmişlerdir⁴¹.

Aynı telgrafta Elliot, Selanik Valisi Mehmed Refet Paşa'nın, konsolosların tehlikede olduklarını duyar duymaz Kadı ile birlikte camiye gittiğini, kaleden ve askerlerin desteği için savaş gemilerinden yardım istediğini ancak bunların geç ulaştığını dolayısıyla kurtarma girişimlerinin sonuçsuz kaldığını belirtmiştir. Ayrıca telgrafta, bir kızın alıkonulmasıyla başlayan ve felaketle sonuçlanan bu olayda Lazzaro'nun başrol oynadığını açık bir dille ortaya koymuştur.

İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Karl Freiherr von Werther⁴², Dışişleri Bakanlığına çektiği telgrafta olayı şu ifadelerle anlatıyor: *Sadrazam bana, Bab-ı Âli'nin üzüntüsünü ifade ederek, İslam dinine girdiğini ilan eden Hıristiyan bir kızın, Türk polislerinin elinden zorla alınmasıyla Selanik'te meydana gelen bir ayaklanma esnasında Alman Konsolosu Abbott ve oradaki Fransız Konsolosu'nun Müslüman kalabalık tarafından diün öğleden sonra öldürülmüş*

³⁸ Sabah Gazetesi, Sayı:62, 14 Rebiyülâhır 1293 (9 Mayıs 1876), s. 1.

³⁹ Bundesarchiv, R1501-105371, "Er mordung der Konsuln von Deutschland und Frankreich in Selonik 1876", 8 Mayıs 1876, Belge No: 17, s. 182-183.

⁴⁰ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA-AA), R12771, Belge No: 28' ek.1, 9 Mayıs 1876.

⁴¹ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 13, ss. 7-8.

⁴² Karl Freiherr von Werther, 7 Temmuz 1874 - 30 Mayıs 1877 tarihleri arasında Almanya'nın İstanbul Büyükelçiliği görevini yapmıştır.

olduklarını haber veriyor. Şahsen benim haberim yok. ...Yine kardeşinin bir telgrafi konsolosumuzun öldürüldüğünü teyit ediyor⁴³. İstanbul Elçisi Werther, olayla ilgili olarak Almanya Dışişleri Bakanlığına gönderdiği bir başka telgrafta da *Selanik'teki delegemiz, orada bulunan tüm konsolosların görüşlerine göre, Konsolosumuz Bay Abbott'un sadece konsolos olduğu için öldürüldüğünü bildirmektedir. Olayın arkasında şahsi bir meselenin olmadığını bildirmişlerdir*⁴⁴.

Alman Başbakanı Bismark, Selanik olayları üzerine İstanbul Büyükelçisi Werther'e gönderdiği telgrafta, *Telgrafi aldım. Görüşümüze göre oradaki durum eski haline gelmeyebilir. Fransız konsolosu ile ilgili haber teyit edilecek olursa Fransız meslektaşımızla durumun ele alınması ve icap edecek tarzının şeklini özellikle müzakere ediniz*⁴⁵ diyerek Fransız büyükelçi Comte de Bourgoing ile birlikte hareket etmesini istemiştir. Freiherr von Werther, Selanik'teki Fransız ve Alman Konsoloslarının öldürülmesi konusunda Fransız meslektaşı ile aynı davranış üzerinde mutabık olacağını raporunda bildirmiştir⁴⁶. Bu arada Paris'teki Alman büyükelçisi Hohenlohe, Dışişleri Bakanlığına 7 Mayıs 1876'da çektiği telgrafta, Fransa Dışişleri Bakanının, kendisine Selanik'te huzursuzluklar meydana geldiğini, bu esnada Alman ve Fransız konsolosunun Türk Halkı tarafından katledildiğini bildirdiğini ve nasıl bir yol takip edecekleri konusunda Fransız hükümetinin kesin kararından haberdar edeceğini bildirmiştir⁴⁷. Alman Büyükelçi Hohenlohe, iki gün sonra Şansölye Bismark'a yazdığı raporunda, İstanbul'daki Avrupa devletlerinin diplomatik temsilcileri ile birlikte hareket etme kararı aldıklarını şu satırlarla vurgulamıştır:

Dük Decates, Selanik'te her iki konsolosun öldürülmesi neticesinde atılması gereken adımları müzakere etmek için İstanbul'daki diplomatik temsilcilerin bir araya gelmiş olduklarını dün akşam İstanbul'dan ona ulaşan haberi bana bildirmiştir. O diplomatik Konferans, Fransız Hükümeti'nin onayını alıyor.

Baron Von Werther'in Fransız meslektaşıyla, aynı davranış üzerinde mutabakat arayacağı haberini daha dün akşam dük Decazes'e bildirmiştım. Bundan çok etkilenmişti. Bu anlamda bir talimatı İstanbul'a göndermiştir. Ayrıca onun bana bildirilmiş olduğu ve içeriği Baron Von Werther'e malum olan telgraflardan, her iki büyükelçinin bu müşterek eyleminin çoktan yapılmış olduğu ve özellikle İstanbul'a gönderilmesi gereken Komiserlerin seçiminin belli olduğu anlaşılmuştur⁴⁸.

⁴³ Bundesarchiv, R1501-105371, 7 Mayıs 1876, Belge No: 1, s. 180.

⁴⁴ Bundesarchiv, R1501-105371, 10 Mayıs 1876, Belge No: 18, s. 183.

⁴⁵ Bundesarchiv, R1501-105371, 7 Mayıs 1876, Belge No: 2, s. 180.

⁴⁶ PA-AA, R12771, Belge No: 3, 7 Mayıs 1876 Berlin.

⁴⁷ PA-AA, R12771, Belge No: 4, 7 Mayıs 1876 Paris.

⁴⁸ Bundesarchiv, R1501-105371, 9 Mayıs 1876, Belge No: 15, s. 182.

İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Werther ile Fransa Büyükelçisi Comte de Bourgoing⁴⁹ Selanik hadisesinin başlangıcından itibaren birlikte hareket ettiklerini görüyoruz. Alman Büyükelçisi Werther, Almanya Dışişleri Bakanlığına çektiği telgrafta, birlikte hareket ettiklerinden bahisle şöyle diyor:

Fransız meslektaşımın çağrısı üzerine onunla müştereken Sadrazamdan, Selanik'teki her iki tarafın Konsoloslarımızın katledilmesi ile ilgili diğer taleplerimiz saklı kalmak kaydıyla, sıkı araştırma yapılmasını ve suçluların özellikle öldürme olayının elebaşısının infazının yapılmasını, Selanik'teki mülki ve askerî dairelerin iştirakiyle her iki konsolosun dinlerinin ritüeline göre defin merasiminin olmasını, ve bu girişimlerimizden Sultan'ın bilgilendirilmesini talep ettim. Sadrazam bu talebimizi derhal kabul etti ve bugün bir Türk savaş gemisiyle yanında özel bir komiser ve diğer yetkilerle her iki tarafın delegelerinin eşliğinde hareket edeceğini söyledi⁵⁰.

Almanya Başbakanı Bismark, İstanbul'daki Alman Büyükelçisine gönderdiği cevabi telgrafında bu işbirliğini onaylamıştır⁵¹.

Osmanlı Devleti yetkilileri, olayı bir Hıristiyan – Müslüman çatışmasına dönüştürmemek için azami özen göstermişlerdir. Osmanlı Hariciye Nazırlığı'nın Berlin'deki Türk Elçiliğine gönderdiği 8 Mayıs 1876 tarihli telgraf, 10 Mayıs günü Almanya Dışişleri Bakanlığına iletildi. Burada Padişah Sultan Abdülaziz'in olaydan duyduğu derin üzüntü ve Selanik Olayı'nın bazı çevreler tarafından kullanılarak bir Hıristiyan-Müslüman çatışmasına dönüştürülmek istendiği ve planlı bir hareket olmadığı şu satırlarla vurgulanmıştır:

Efendimizin, Selanik olayını duyduktan sonra ne denli derin bir acı duyduğunu tahmin edebilirsiniz. Olayı duyar duymaz Majesteleri bana, Alman ve Fransız Elçilerine duyduğu üzüntüyü ifade etmemi emretti. Ayrıca bunu emir subayı yoluyla elçilere de bildirdi. Daha sonra Majesteleri, özel bir gemiyle özel yetkilerle donatılmış komiserlerin Selanik'e gönderilmesi için talimat vermiştir. Bunlara hukukun ivedilikle ve adil bir şekilde uygulanması ve verilecek kararın ibret verici olması emri verilmiştir. Komiserlere emir yarın ulaşacaktır. Padişah Majestelerinin bu olaydan ne denli bir acı duyduğunu size söylememe gerek yok sanırım. Aynı şekilde Avrupa'da olayla ilgili olarak ortaya çıkan intubadan dolayı da derin bir üzüntü duymaktayız ki bu doğan intiba konusunda kendilerine hak vermekteyiz.

⁴⁹ Comte de Bourgoing, 27 Temmuz 1875 – 31 Aralık 1877 tarihleri arasında Fransa'nın İstanbul Büyükelçiliği görevini yapmıştır.

⁵⁰ Bundesarchiv, R1501-105371, 7 Mayıs 1876, Belge No: 5, s. 180.

⁵¹ PA-AA, R12771, Belge No: 6, 7 Mayıs 1876 Berlin.

Bu olayın iftiracıları bizi haksız yere suçlamak için bir koz vereceğini ve düşmanlarımızın bu olayları büyütme için fırsatı kaçırmayacaklarını ve bu olayı -ki vahametini saklayacak değil- olabildiğinden daha büyük gösterebilmek için tüm çabalarını ortaya koyacaklarını bilmekteyiz. Vuku bulan olayın sanki önceden hazırlanmış ve planlanmış olduğunu belirtecekler ve böylece sanki Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında derin bir husumetin (kinin) var olduğunu ileri süreceklerdir. Pek tabii olarak bu tür esef verici tutumları hoş görmeyiz. Yalnız elde mevcut olan az bilgilere göre bile olayla ilgili olarak önceden bir hazırlığın olmadığını ve uğursuz bir meydan okumanın olayın başlangıç noktasını teşkil ettiğini ve olayın birbirine bağlı gelişmelerle bu hâle geldiğini bize göstermektedir. Bunun yanı sıra olayın Müslüman kıyafeti giymiş olan bir kıza karşı yapılan şiddet eyleminin sonucunda ortaya çıktığı ve kızın konsolosluktan çıkartılması için kalabalığın tam ortasında bulunan konsoloslardan yazılı bir talimat verildiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak kendimize şunu soruyoruz. Olay önceden tertip edilmiş ve kalabalık silahlı olmuş olsaydı, acaba şimdi hangi büyük üzüntülerle ve hangi sıkıntılarla karşı karşıya kalırdık?⁵²

Aynı şekilde Hariciye Nazırı Raşit Paşa'dan 8 Mayıs 1876'da İngiltere Büyükelçisi Musurus Paşa'ya ve Musurus Paşa'nın da 13 Mayıs 1876'da İngiltere Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Earl of Derby'e sunduğu Fransızca telgrafta, Selanik'te cereyan eden Alman ve Fransız konsolosların öldürülmesi olayının Avrupa için adeta bir yüz kararı niteliğinde ve ciddi bir provokasyon olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca aynı telgrafta, Müslüman ve Hıristiyan halkları arasında bir çatışmanın yaşanacağı endişesi belirtilmiştir⁵³.

Selanik Olayı hakkında İngiltere'nin İstanbul Büyük elçisi Sir Henry Elliot'un verdiği bilgi ve bu konudaki görüşlerinin olayın tarafı olan ülke kaynaklarına göre daha tarafsız olduğu kabul edilebilir. Bu nedenle Elliot'un görüş ve düşüncesinin olayın açıklığa kavuşturulmasında önemli olduğu söylenebilir. Hemen ifade etmek gerekir ki Elliot'un bu konuda verdiği bilgi ve edindiği intibada, olayın bir kısmına da tanık olan İngiltere'nin Selanik konsolosu Blunt'ın gönderdiği raporların etkisi görülmektedir. Bununla beraber Elliot'un Müslümanları galeyana getiren ve iki konsolosun ölümüne sebep olan olayın temel nedenine ilişkin görüşü şu yöndedir: *Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında çok iyi ilişkilerin sürdüğü her zaman dinleri konusunda küçümseyici her hangi bir davranış ya da kadınlarının onurunu kıran bir hareket, bir anda sessiz*

⁵² PA-AA, R12771, Belge No: 23, 8 Mayıs 1876 Berlin.

⁵³ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 12, ss. 5-6.

Müslüman nüfusu taşkınlık yapmaya sevk edecektir. Selanik'teki olayda (yukarıda belirtilen) provokasyonun her iki nedeni (Müslümanlara karşı) en saldırgan tarzda gösterilmiştir⁵⁴.

Elliot'ın ifade ettiği gibi Müslümanların dinine ve namusuna hakaret söz konusu olduğunda en sakin Müslüman'ın bile reaksiyon göstereceği ortada iken, Hıristiyanların buna nasıl cesaret ettikleri düşündürücüdür. Herhalde bu durum, olaya karşın Hıristiyanların müsamahakâr Osmanlı yönetiminin sağlamış olduğu geniş serbestlik içinde yabancı devletlere güvenmiş olmaları ya da bu devletlerin onları her zamanki gibi tahrik ve teşvik etmiş olmalarıyla açıklanabilir.

Selanik Valiliğinin telgrafı ve vilayetin resmi gazetesine göre Amerikan konsolos vekilinin kardeşi Nicola Lazzaro da fiilen hareketin içinde bulunmuştur⁵⁵. İngiliz Büyükelçi Elliot, Bulgar kızın alkonulup Amerikan konsolosluğuna götürülmesi safhasında Amerikan konsolos vekilinin kardeşi olan Nicola Lazzaro'nun hareketin içinde bulunmadığına dikkat çekerek ona sorumluluk yüklemese de onun kusurunun, kızın Hıristiyanlarca konsolosluktan alındıktan sonra götürüldüğü yeri söylemeyi reddederek faillerle birlikte hareket ediyormuş gibi görünmesi olduğunu belirtmiştir. Elliot'ın bu bilgiyi konsolos Blunt'ın 7 Mayıs 1876 tarihinde kendisine yazdığı raporundan öğrendiği anlaşılmaktadır. Zira bu rapordaki görüşlerini tam olarak paylaşan Elliot, Amerikan konsolos vekili ve onun kardeşinin olaydaki rolü konusunda da Blunt'la aynı düşüncededir⁵⁶.

Selanik Olayı ile ilgili olarak İngiltere'nin tavrını belirlemede İngiltere'nin İstanbul büyükelçisi Elliot ve Selanik konsolosu Blunt'ın tanıklıkları ve görüşleri etkili olmuştur. Nitekim Osmanlı Hariciye Nezareti'ne 10 Mayıs 1876 tarihiyle Londra Sefareti'nden gelen telgrafta, *Selanik Vakası İngiltere'de çok fazla su-i tesir meydana getirmemiştir. Kamuoyu ve hükümet vakamın meydana gelişine sebep olan halleri, devletler arasındaki politikaya bağlamaktadır*⁵⁷, denilmektedir.

Alman ve Fransız konsolosları öldürdükleri iddiası ile tutuklananların soruşturma ve muhakeme edilmelerinde temsilci olarak her aşamasında yer almış olan İngiltere'nin Selanik konsolosu Blunt, olayla ilgili görüşlerini ve buradaki ifade tutanaklarının bir kısmını rapor halinde 21 Haziran 1876 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanlığına sunmuştur⁵⁸. Selanik olaylarını daha tarafsız bir yaklaşımla takip eden Blunt, 5 Mayıs 1876'da başlayıp devam eden olayları raporunda şöyle anlatıyor:

⁵⁴ Sir Henry Elliot, *Some Revolutions and Other Diplomatic Experiences*, London 1922, s. 219.

⁵⁵ Ahmet Mithat Efendi, *Üss-i İnkılâp – Kırm Muharebesinden II. Abdülhamid Han'ın Çühsuna Kadar*, (Yay. Haz: Tahir Galip Serhatlı), İstanbul 2004, ss. 256–257, 259–262.

⁵⁶ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 30 ve 30'a ek, ss. 15-16.

⁵⁷ BOA, HR.TO, Dosya No: 124, Gömlek No: 100.

⁵⁸ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 77/1, ss. 57-73.

Konsolosların öldürülmesine ilişkin olarak ortaya çıkarılan detaylar ile sonradan değişen tüm durumlar ve Bulgar kızın Hıristiyanlar tarafından yakalanması bizlere Yunanlılar ile Bulgarların burada meydana gelen patlamanın sebebi olduğunu göstermektedir. Onların halkın arasında polise saldırımları ve kızı gasp etmeleri ağır bir olaydır. Böylece hassas Müslüman politik din-darları gücendirmişlerdir. Kısa zamanda ise fanatik sinir ve istek oluştu. Bul-gar kızın geri iadesini tüm bunlar engelledi.

Bu şehirde bulunan Müslümanlar, Hıristiyanlara kasıtlı olarak saldırı arzusunda değillerdi. Halen daha geçmişte yaşanan olaylardan dolayı tedirgin-dirler. İma etmek istediğim ise Hersek, Sırbistan ve Karadağ'daki isyanın uzun süreci ile isyancılara destek olunma olayları, son sultanın popülaritesinin düşmesi, Sadrazam Mahmud Paşa'nın politikası, karşılıklı güvensizlik ve böl-gede oturanların arasında yayılan söylentiler ve şeytani niyetli kişiler tarafın-dan oluşturulan durumlar...

Onların, önyargılarının ve inanç düşüncelerinin alenen kabul edilmediği-ni ve hiçe sayıldığını hissettikleri düşünüldüğünde endişe durumunun nasıl oluştuğunu hayal etmek zor değildir⁵⁹.

Görüldüğü gibi Blunt'ın raporunda Bulgar kızın Hıristiyanlar tarafından alıko-nulması ve iade edilmemesinin olaylara sebebiyet verdiği açık bir şekilde dile geti-rilmesine rağmen Avrupa basınında büyük bir yaygara kopararak⁶⁰ bir Müslüman – Hıristiyan çatışması şeklinde işlenen Selanik Olayı ile Roma'da, Paris'te, Ber-lin'de, Belgrad'da her Müslüman Türk yeniden hedef tahtasına konmuştur⁶¹. Bu şekilde Avrupa basını abartılı bir tarzda Türkler aleyhine fırsatlar koparırken ger-çekte olayın nasıl meydana geldiğini öğrenmek ve eğer bir suçlu aranacaksa işe nereden başlanması gerektiğini hakkaniyet terazisine koymak konusunda kimsenin kaygısı yok gibiydi. Blunt'ın raporunda yer aldığı gibi olayın Hersek, Sırbistan ve Karadağ isyanları ile bağlantılı olması, Avrupalı büyük devletlerin, Balkanlardaki olayları istedikleri şekilde provoke ettikleri anlamına gelmektedir.

KONSOLOSLARI ÖLDÜRENLERİN YARGILANMASI

Osmanlı Devleti olaya sebep olanların ortaya çıkarılarak cezalandırılması ko-nusunda başından sonuna kadar kararlı davrandı. Kızın durumu ve konsolosların öldürülmesi olayı ile ilgili hemen soruşturma açıldı⁶². Soruşturma ile ilgili olarak

⁵⁹ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 77/1, s. 58.

⁶⁰ Stanford-Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çeviren: Mehmet Harmancı, C.II, İstanbul 1984, s. 206.

⁶¹ PA-AA, R12765, A2356, 7 Mayıs 1876.

⁶² Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 30'a ek ve 72'e ek, 7 Mayıs 1876 ve 6 Haziran 1876 Tarihli Raporlar, ss. 16-17, 51-52.

Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Werther'in Dışişleri Bakanlığı'na 7 Mayıs 1876 tarihinde telgrafla bildirdiği raporunda; *Sultanın emri üzerine bugün iki saray komiseri bir savaş gemisiyle suçluların araştırılması ve cezalandırılması için Selanik'e gidiyorlar. Fransız Büyükelçisi aynı şekilde oraya bir delegesini yolluyor. Ben Konsolos Gillet'i yolluyorum*⁶³ diyor. Konu ile ilgili olarak Sabah gazetesinde; *Osmanlı deniz kuvvetleri ve kışladan gelen askerî birliklerin, asayişini temin ettiği ve suçluların soruşturulmasına ve tutuklanmasına başlanıldığını bildirmiştir. Ayrıca Bab-ı Âli, bu cinayeti işleyen canilere karşı zaman kayıp edilmeksizin ve büyük ciddiyetle harekete geçilmesini emretmiş ve bu amaçla, refakatlerinde Alman ve Fransız Elçiliği temsilcileri olmak üzere, Padişah tarafından yetkilendirilmiş iki komiser Selanik'e gönderilmiştir*⁶⁴, haberi yer almıştır.

Sultan Abdülaziz, Almanya ve Fransa büyükelçilerine olay hakkında en derin üzüntülerini ve suçluların en sert şekilde cezalandırılacağı konusunda irade beyanını dile getirmek için birinci yaverini göndermiştir. Bununla birlikte yukarıda Büyükelçi Werther'e verilen söz gereği olayı araştırmak üzere General Eşref Paşa ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı Vahan Efendi olağanüstü komiserler olarak görevlendirilmiştir. General Eşref Paşa, aynı zamanda Selanik genel yöneticisi olarak da atanmıştır. Bunlar bir Türk savaş gemisiyle 7 Mayıs 1876 akşamı hareket edeceklerdi. Alman delegesi Gillet ve Fransız delegesi Robert Bey de bu gemi ile Selanik'e hareket edeceklerdir⁶⁵.

Oylara kim sebep olursa olsun Osmanlı Devleti Selanik'teki yöneticilere, vatandaşları hakkında hiçbir ayırım gözetmediğine ve herkesin güvenliğinden sorumlu olduğuna dair, Sadrazam Mahmud Nedim Paşa imzalı 8 Mayıs 1876 tarihli aşağıdaki telgrafi göndermiştir:

Selanik'teki Osmanlı halkı içerisinde dinini değiştirmek isteyen kız için bir araya gelmiş olanlardan bazıları bize Fransız ve Alman Konsolosların katillerinin kim olduğu bilgisini vermişlerdir. Devletin gözü önünde, iki muhteşem gücün memurlarına karşı işlenen bu insanlık dışı davranıştan dolayı çok katı önlemler derhal alınmıştır. Bu nedenden ötürüdür ki suçluların ibret olacak şekilde cezalandırılmaları konusunda size aşağıdakileri yapma iznini vermekteyiz:

Tüm vatandaşların hayatını, gururunu ve mülki değerlerini korumak devletin asli görevidir ve aynı zamanda tüccarların, yabancı uyruklu halkın ve özellikle de antlaşmalarda ve kanunlarda belirtilmiş olan konsolosların ve diğer memurların da gururunu, mülkiyetini korumak Devletin asli görevleri

⁶³ PA-AA, R12771, 7 Mayıs 1876.

⁶⁴ Sabah Gazetesi, Sayı:62, 14 Rebiyülâhir 1293 (9 Mayıs 1876), s. 1.

⁶⁵ Bundesarchiv, R1501-105371, 7 Mayıs 1876, Belge No: 8, s. 181.

arasındadır. Devletin bu gibi sorumluluklarını yerine getirmede ortaya çıkabilecek en ufak bir aksaklık en alt kademedeki bulunan bir memurdan genel yönetime kadar yansımaktadır. Burada görülen aksaklıklardan dolayı suçluların en ağır şekilde cezalandırılması gerekmektedir⁶⁶.

Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya, Avusturya, İtalya delegeleri ve Hariciye Nazırı Raşit Paşa'nın da katıldığı bir toplantıda, İstanbul'dan hareket eden gruplar Selanik'e varıncaya ve oradaki halk yatışıncaya kadar her iki konsolosun defin işleminin ertelenmesi hususunda anlaşmaya varıldı. Ayrıca Türk zırhlı gemisinin derhal Selanik'e gönderilmesi ve Türk basınına hiç şüphesiz çok gergin olan bu durumda her türlü fanatik görüş bildirmesinin yasaklanması hususunda da anlaşılmıştı⁶⁷. Buna rağmen Avrupalı devletler tarafından İstanbul'a sert notalar yağdırdılar⁶⁸.

Selanik hadisesinin çıkmasında etkili olduğu anlaşılan Rusya, olayların akışını da şekillendirmeye çalıştığı görülmektedir. Rusya'nın amacı, diplomatik alanda Osmanlı Devleti'ni yalnız bırakmak idi⁶⁹. Olayın hemen ardından Rus Elçisi İgnatiyev, kendi başkanlığında Avrupa Devletleri'nin İstanbul'daki elçileri ile bir toplantı yaptı. Avrupa Devletleri'nin İstanbul elçileri, mensup oldukları devletlere hadiseyi yazıp donanma istemeye, karaya asker çıkarıp Selanik ve havalisini abluka altına almaya ve hatta gerekirse işgal ettirmeye karar verdiler⁷⁰.

Türk zırhlı gemisinin Selanik'e gönderilmesi ile birlikte Avrupalı devletler de peş peşe Selanik Limanına gemiler göndermeye başladılar. Kısa bir süre sonra Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya, Avusturya – Macaristan ve İtalya gemileri Selanik limanına geldiler. Yargılamaları başından sonuna kadar Selanik'te izleyen bu yabancı devlet zırhlı gemileri ile bunların temsilcileri, yargılama sonucunu etkilediği anlaşılmaktadır.

Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Werther'in, 9 Mayıs 1876 tarihli Dışişleri Bakanlığına gönderdiği raporda, öldürülen Alman Konsolos Eric Abbott'un ailesi İngiliz uyruklu olduğu için orada mukim İngiliz Konsolosunun bu meselede Almanya temsilcisi Bay Gillet'i özellikle destekleyeceğini, bunun yanı sıra orada bulunan tüm konsolosların onun hizmetinde olacağını bildirmiştir. Yine Büyükelçi kendisine yeni ulaşan bir bilgiye göre General Ignatiyev, Admiral Butakoff komutasındaki

⁶⁶ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 44'e ek, s. 28.

⁶⁷ PA-AA, R12771, Belge No: 9, 7 Mayıs 1876 Berlin.

⁶⁸ BOA, HR.TO, Dosya No: 122/Gömlek No: 58; BOA, HR.TO, Dosya No: 124/Gömlek No: 93,100.

⁶⁹ Mahir Aydın, a.g.e., s. 107.

⁷⁰ Danişmend, a.g.e., s. 253.

“Askold” adlı Rus korvetinin⁷¹ yarın Selanik’e ulaşacağını ve konsolos temsilcilerine her konuda yardımcı olması gerektiği konusunda emir aldığı söylemiştir. Ayrıca Fransız tarafının iki firkateyni yola çıkardığını ve bir muhabere gemisini Doğu Akdeniz’e sevk ettirdiğini yazmıştır⁷².

Viyana’daki Alman Büyükelçi Stolberg’in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 8 Mayıs 1876 tarihli telgrafta, “*Österreich tarafından, Selanik’e bir savaş gemisi gönderiliyor. Hariciye Bakanının görüşüne göre bizim tarafta da aynı şeyin olması ivedi olarak arzu edilmektedir*”⁷³, demektedir. Aynı şekilde Atina’daki Alman Maslahatgüzarı Hirschfeld, Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 8 Mayıs 1876 tarihli telgrafta, “*Selanik’teki Yunan Konsolosunun talebi üzerine buradaki hükümet oraya bir gambot*”⁷⁴ gönderdi. Aynı zamanda İngiliz Stasyoneri⁷⁵ dün bu limana hareket etmiştir. Onu bugün Rus Stasyoneri de takip edecekmiş⁷⁶ deniliyor. Sen Petersburg’taki Almanya Büyükelçisi Schweiniss, Dışişleri Bakanlığına gönderdiği telgrafta, “*Pire’deki Rus Stasyoneri, çoktan Selanik’e gitme emrini almıştır*”⁷⁷, diyor. Roma’daki Almanya Büyükelçisinin Dışişleri Bakanlığına gönderdiği telgrafta ise, İtalyan zırhlı firkateyni “Maria Pia”nın ve bir Kastellamere Aviso vapurunun Selanik’e gideceğini bildirmektedir⁷⁸. Almanya Dışişleri Bakanı Bülow, İstanbul’daki Büyükelçi Werther’e gönderdiği telgrafta, “*Meteor*” isimli geminin yerleşik olarak Marmara Denizi’nde kalacağı, “*Medufa*” askeri gemisinin ise ivedilikle Messina’dan Selanik’e gitmesi için emir verildiğini bildirmiştir⁷⁹. Yine Almanya Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın Dışişleri Bakanlığı’na gönderdiği yazıda, “*Majesteleri Kayser, 14 Mayıs günü “Kaiser”, “Deutschland” “Kronprinz”, “Friedrich Karl” ve “Pommerania” adlarından meydana gelen gemi filosunun 22 Mayıs’ta Wilhemshafen Liman’ında hazır hale getirildikten sonra hemen Akdeniz’e inmesini ve Selanik’e doğru hareket etmesini emretmiştir*”⁸⁰, denilmektedir.

Görüldüğü gibi bir anda Avrupa Devletleri Selanik Olayı’nı bahane ederek Osmanlı Devleti’ni tehdit ve baskı altına almaya başlamışlardı. Olaydan iki gün sonra Avrupa Devletleri’nin gemileri Selanik Limanı’na gelmeye başladılar. Nitekim

⁷¹ Korvet (Fransızca: Corvette), hafif zırha sahip, firkateynden küçük, sahil devriye gemilerinden büyük savaş gemilerinin adıdır.

⁷² Bundesarchiv, R1501-105371, 9 Mayıs 1876, Belge No: 28, s. 184.

⁷³ PA-AA, R12771, Belge No: 11, 8 Mayıs 1876 Berlin.

⁷⁴ Gambot, (İngilizce “*gambot*”tan gelir) bir veya birkaç silahı bulunan küçük savaş gemilerinin adıdır. 19. yüzyılın sonlarına doğru ve 20. yüzyılın başında gambot terimi genelde devriye görevi yapan küçük silahlı gemiler için kullanırdı.

⁷⁵ Stasyoneri: Karakol gemisi.

⁷⁶ Bundesarchiv, R1501-105371, 8 Mayıs 1876, Belge No: 12, s. 181.

⁷⁷ Bundesarchiv, R1501-105371, 8 Mayıs 1876, Belge No: 13, s. 181.

⁷⁸ Bundesarchiv, R1501-105371, 8 Mayıs 1876, Belge No: 15, s. 182.

⁷⁹ PA-AA, R12771, Belge No: 22, 10 Mayıs 1876 Berlin.

⁸⁰ Bundesarchiv, R1501-105371, 15 Mayıs 1876, Belge No: 30, s. 186.

Selanik Konsolosluğu'ndan Alman temsilcisi Gillet'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği telgrafta, "*Buradaki limanda bir Fransız gambotu, bir İngiliz Avaro, bir Rus askerî gemisi bulunmaktadır. Bunun yanında iki İtalyan fırkateyni, iki Fransız fırkateyni, bir Fransız Avaro, bir Avusturya fırkateyninin gelmesi beklenmektedir*"⁸¹, denilmektedir.

21 Mayıs 1876 tarihi itibarı ile Selanik Limanı'nda 5 Fransız (üçü zırhlı), 3 Moskof (biri zırhlı), 1 Alman, 1 İngiliz ve 1 Yunan gemisi bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin de ikisi zırhlı üç gemisi bulunmaktadır⁸².

Fransız konsolos Jules Moulin ve Alman konsolos Eric Abbott'un öldürüldüğü olayda Fransa ve Almanya ve onlara katılan Rusya, Avusturya ve İtalya, Selanik limanına gönderdikleri savaş gemileriyle Osmanlı Devleti ile ilişkilerini askıya alabileceklerini göstermişlerdir.

İstanbul'daki Almanya Büyükelçisi Werther, Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği telgrafta, Selanik'teki Fransız Konsolosunun bir haberine göre Eşref Paşa'nın, Vahan Efendi'nin ve Gillet ile Robert am Morgan beylerin, büyük üniformalar içinde ve kollarında matem fularları olduğu halde karaya çıkmış olduklarını ve konsolos heyetinin kabulünden sonra soruşturmaya başlamış olacaklarını ve defin merasiminin tehir edildiğini bildiriyor⁸³.

Selanik'teki Alman – Fransız temsilcilerin İstanbul'daki Alman ve Fransız elçisine gönderdiği telgrafta, Selanik'teki yargılama ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

Temsilciler, sabah Selanik'e ulaştıktan sonra yeni tayin edilen vali ve Vahan Efendi ile eski valinin ifadesini almak için Valilik konağına gittiler. Temsilcilerin isteği üzerine eski vali, gemideki karşılaşmada hazır bulunmadı. Duruşma, oldukça anlamlı ve tehdit edici bir halk ayaklanmasıyla kesintiye uğradı. Bu ayaklanma konaktaki Hıristiyanlarda bile bir paniğe yol açmış, yalnız ayaklanma kötü bir olay olmadan sona ermiştir. 200 Bahriye askerinin gemilerden çıkması organize edildi ve kendilerine şehirde devriye gezmeleri için emir verildi.

İngiliz ve İtalyan konsolosların da katılması suretiyle yürütülen duruşmada, eski valinin affedilmez bir ihmal ve özensizlik sonucunda suçlu olduğu anlaşıldı. Temsilcilerin talep etmesi üzerine Polis Kurulu tarafından, Türk muhtarların ve konsolosların vermiş olduğu bilgiye göre tutuklanacak kişilerin bir listesi düzenlendi.

Vali ve Vahan Efendi iyi niyetli olmalarına rağmen, görevlerini yerine getirmek için yeterli araçları devreye sokmamışlardır⁸⁴.

⁸¹ PA-AA, R12771, Belge No: 21, 10 Mayıs 1876 Berlin.

⁸² Sabah Gazetesi, Sayı:74, 26 Rebiyü'lâhîr 1293 (21 Mayıs 1876), s. 3.

⁸³ PA-AA, R12771, Belge No: 16, 9 Mayıs 1876 Berlin.

⁸⁴ PA-AA, R12771, Belge No: 24, 10 Mayıs 1876 Berlin.

Almanya Dışişleri Bakanı Bülow, İstanbul'daki Büyükelçi Werther'e gönderdiği telgrafta, Osmanlı Devleti yetkilileri ve Fransa Hükümetinin kendilerine bilgiler verdiklerini anlatmakla birlikte, Fransa'dan gelen bilgilerin daha muteber olduğunu şöyle belirtiyor:

Ethem Paşa'nın bize, Hıristiyan olayının meydana çıkışındaki suçla itham edilenleri ve Türk makamlarının tutumunu vurgulayan birçok telsiz telgraf gönderdi. Fransız hükümetinin bize verdiği rapordan, Selanik'teki delegelerin anlatımına göre Osmanlı Valisinin ve bir Osmanlı miralayının bunda ağır sorumluluk taşıdığı, Selanik'teki Hıristiyanların korunması ile ilgili önlemlerin de ayrıca yetersiz olduğu anlaşılıyor.

Ekselansları Temsilciler, bunu lüzumlu görüyorlar ise oradaki askeri gücün takviyesinin hızla yapılması talebiyle görevlendiriliyor. Bizler sadece oradaki halkın yargılanmasıyla yetinmeyeceğiz. Eski Vali ve Miralaya ve tüm memurlara karşı tatbikatta bulunulmasını bekliyoruz. Ayrıca, Konsolos Abbott'un ailesi için para tazminatı talebini de saklı tutuyoruz⁸⁵.

Selanik Olayı'nda Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti'ne karşı işbirliğine girdiler. Avrupalı devletlerin işbirliği ve Selanik'teki Hıristiyan unsurların korunması için yapılması gerekenler, Almanya Dışişleri Bakanlığı'ndan Bülow imzalı Almanya'nın başka ülkelerdeki elçilerine gönderdiği genelgede; Kayser'in, Osmanlı Hükümeti'nden yerleşim yerlerindeki Alman yurttaşlarının korunması amacıyla gerekli olan önlemlerin ivedilikle alınmasını istediğini, Alman gemilerin Avrupalı güçlerle birlikte Türk sularında bulundurulmasını zorunlu gördüklerini ve bu önlemlerin alınmasını doğuran etkenin konsoloslarının acımasız bir şekilde öldürülmesine yol açan şartlar olduğunu belirterek, "*Alman Deniz kuvvetleri tüm gücüyle ilgili yerleşim yerinde bulunan veya bulunacak olan İngiliz, Fransız, Avusturya, Rusya ve İtalya güçlerine katılacak ve bu güçlerce ortaklaşa belirlenen görevlere katkı sağlayacak durumda olacaktır*"⁸⁶, demiştir. Nitekim Almanya, Rusya, Fransa, Avusturya, İngiltere ve İtalya'ya ait gemiler Selanik ve İstanbul'a gelmeye başlamışlardır⁸⁷. Avrupa devletleri, ortak hareket etmiş ve Osmanlı ülkesindeki Hıristiyan unsurların korunması bahanesiyle, Selanik Limanını adeta abluka altına almışlardı. Özellikle olaya karışan tutuklular hakkında mahkemenin karar aşamasında Selanik Limanı Avrupalı devletlerin gemileri ile dolmuştu.

Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın Osmanlı yetkililerinden gelen bilgilere itibar etmemesine rağmen kendi İstanbul büyükelçiliğinden gelen raporlar, Selanik Olayının çözümü ile ilgili Osmanlı Hükümeti'nin kararlılığını yansıtmaktadır. Bu konuda

⁸⁵ Bundesarchiv, R1501-105371, 11 Mayıs 1876, Belge No: 25, s. 184.

⁸⁶ Bundesarchiv, R1501-105371, 19 Mayıs 1876, Belge No: 38, s. 187-188.

⁸⁷ PA-AA, R12771, Belge No: 34, 16 Mayıs 1876 Berlin.

Almanya'nın İstanbul Büyükelçisinin, Dışişleri Bakanlığına gönderdiği telgrafta, Majesteleri Sultan, yeni Sadrazam Mehmet Nedim Paşaya, her kim olursa olsun kati olarak adaletin uygulanmasını emrettiği rapor edilmiştir⁸⁸. Nitekim 13 Mayıs'ta Selanik'teki birlikler güçlendirildikten sonra gerekli olan tutuklamaların gerçekleştiği ve şimdilik 35 kişinin tutuklandığı İstanbul'daki Almanya Büyükelçisi Werther tarafından ülkesine rapor edilmiştir⁸⁹.

14 Mayıs 1876 günü Selanik Valiliğinden Osmanlı Devleti Hariciye Nezaretine çekilen telgrafta, *"Bu Pazar günü 18 kişi daha tutulup bunların sayısı ile şimdiye kadar tevkif olunanların adedi 53 kişiye baliğ olmuştur"*⁹⁰, deniliyor. 16 Mayıs günü İstanbul'daki Almanya Büyükelçisinin Dışişleri Bakanlığ'na gönderdiği telgrafta bildirilen raporda ise mahkeme tarafından tutuklananların sayısı 54'e yükselmiş ve bunlardan 11'i olayın esas tahrikçileri olarak suçu sabit görülmüş ve idama mahkûm edilmişlerdir,⁹¹ denilmektedir. İstanbul'daki Almanya Büyükelçisi Werther'in Dışişleri Bakanlığ'ına gönderdiği telgrafta da *"temsalciniz konuyu değerlendirmesi bakımından aşağıda, mahkeme kararı verilen kişilerin aldığı cezayı bildirmektedir: On kişiye idam cezası, üç kişiye ömür boyu hapis, iki kişiye on yıl hapis cezası, on bir kişiye beş yıl hapis cezası ve bir kişiye 3 yıl ıslah evi cezası, bir kişiye 3 yıl sürgün cezası, bir kişiye bir ay hapis cezası ve bir oğlana falaka cezası verilmiştir"*⁹², deniliyor. Ancak idama mahkûm edilenlerin sayısı, hem Osmanlı Dışişleri Bakanlığ'ından Almanya'nın İstanbul Büyükelçiliğine gönderilen yazıda⁹³ hem de İngiliz belgelerinde 12 kişi olarak belirtilmiştir⁹⁴.

İdama mahkûm edilen 12 kişiden altısı 16 Mayıs 1876 günü hemen infaz edilmiştir. Selanik'teki Almanya delege temsilcisi Gillet'in Dışişleri Bakanlığ'ına çektiği telgrafta bu konu ile ilgili olarak, *"keza alt halk sınıfına ait konsolosları öldürme sanıklarından 6'sı da idam edilmiştir"*⁹⁵, deniliyor. Selanik'teki Türk delegasyonundan Osmanlı Devleti'nin Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'ya çekilen telgrafta, *"Bugün en suçlu 6 kişi yargılandı ve alenen idam edildi"*⁹⁶, deniyor. İngiltere'nin Selanik Konsolosu Blunt tarafından İngiltere Dışişleri Bakanlığ'ına 17 Mayıs 1876'da gönderilen telgrafta da

⁸⁸ Bundesarchiv, R1501-105371, 10 Mayıs 1876, Belge No: 26, s. 184.

⁸⁹ PA-AA, R12771, Belge No: 29, 14 Mayıs 1876 Berlin.

⁹⁰ BOA, HR.TO, Dosya No: 554, Gömlek no.4.

⁹¹ PA-AA, R12771, Belge No: 33, 16 Mayıs 1876 Berlin.

⁹² Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 76/3, ss. 56-57; Bundesarchiv, R1501-105371, 5 Haziran 1876, Belge No: 48, s. 192.

⁹³ Bundesarchiv, R1501-105371, 7 Ağustos 1876, Belge No: 98'e ek, s. 209.

⁹⁴ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 76/3, ss. 56.

⁹⁵ PA-AA, R12771, Belge No: 34, 16 Mayıs 1876 Berlin.

⁹⁶ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 22, s. 12.

“16 Mayıs, 17:30 - Fransız ve Alman Konsolosların katili olan 6 kişi, İmparator yetkilileri, Fransız ve Alman Delegeleleri ve benim huzurumda ağır cezaya çarptırılmışlardır”⁹⁷, deniliyor.

İdam edilen 6 kişinin isimleri şunlardır: *Çerkez Yaver Ali Efendinin kölesi, Hamal Arap Merdcan, Hüsnü Efendi, Boşnak İbrahim, Amiş Ferhad, Kasaphane bekçisi Uzun Süleyman*⁹⁸.

Selanik Olayı’ndan dolayı teşkil edilen fevkalade komisyonunda idamla mahkûm olan Farankalı Aşçı İbrahim Çavuş, Dülger Ustası Mehmed, Çavuş Hacı Emin Efendi, talebeden Yanya Sancağı dâhilinde Bursalı Besim Efendi, Arab Hafız Salih ve Yalı Kapısında Buzcu Meto isimli diğer altı kişinin cezası, Almanya ve Fransa devletleri sefaretleri nezdinde cereyan eden görüşmeler sonunda ilgili devletlerin de muvafakatleri alınarak padişah tarafından Kanun – i Esasi’nin yedinci maddedeki yetkisi⁹⁹ kullanılarak bedel – i kürek cezasına dönüştürülmüştür¹⁰⁰.

İdamlar sonrasında, Osmanlı Devleti tarafından 18 Mayıs 1876’da Selanik’in “Resmî Gazetesi”nde bir bildiri yayımlandı. Bu bildiri de şunlar yer aldı:

Söz konusu olayla ilgili olarak Padişahımızın manidar çabası ve İmparatorluk tarafından alınan birkaç önlem ile mevcut yerde hiçbir huzursuzluğa mahal vermeden zanlıların hepsi yakalanıp tutuklandılar.

Doğru görgü tanıklarıyla koordineli olarak yürütülen incelemelerin ardından, tutuklananların içerisindeki 6 kişi hadisenin gerçek suçluları olarak tespit edildi ve İmparatorluk Yasaları gereğince ölüm cezasına çarptırılıp Salı günü idam edildiler.

Adaletin ikinci perdesini araştıran İmparatorluk Devleti, hiç zaman kaybetmeden söz konusu olayda bu olayı provoke edenleri de yakalayıp birinciler gibi bu kişilerin de yargılanmasını sağlayıp gerekli cezaların verilmesini sağlayacaktır.

Padişahımızın gösterdiği adalet duygusu herkesi etkilemiştir. İnsanlar, dürrüst ve tarafsız yaklaşımından dolayı ve ayrıca barış ve sükûnet içinde yaşadıkları yer için Padişaha minnet duymaktadır. Dolayısıyla halk, Padişahlarının başlarından eksik olmaması için dua etmektedir¹⁰¹.

Selanik Olayı’nın ardından Selanik Limanına bir İngiliz gemisi ile gelen ve asıl adı Louis Marie Julien Viaud olan Pierre Loti, Selanik’e gelişi ve yaşananlar hakkında şu bilgileri verir:

⁹⁷ Correspondence Respecting, Belge No: 45, ss. 28-29.

⁹⁸ Bundesarchiv, R1501-105371, 7 Ağustos 1876, Belge No: 98’e ek, s. 209.

⁹⁹ Yasalar gereğince verilmiş cezaların hafifletilmesi ya da affedilmesi.

¹⁰⁰ BOA, İ.DH, Dosya No: 17, Gömlek No: 796.

¹⁰¹ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 50/3, s. 35.

Fransız ve Alman hükümetleri, doğu krizinin başlangıcında Avrupa'da çok ses getiren konsolosların öldürülmesine karşılık olarak bu toplu infazları istemişlerdi.

Bütün Avrupa milletleri kruvazörlerini Selanik Limanına yollamışlardı. Kendini ilk temsil ettirenlerden biri İngiltere'ydi. Bu sayede, majestelerinin korvetlerinden biriyle, ben de geldim¹⁰².

Pierre Loti, Aziyade romanının ilk satırlarında, tuttuğu günlüğünde 16 Mayıs 1876 günü, Selanik Limanında halkın önünde asılan altı Müslüman'dan söz ederek¹⁰³ bunlar hakkında şu ifadelere yer verir:

Güneşli, güzel bir mayıs günüydü. Hava açıktı. Yabancıların filikaları geldiğinde, cellâtlar rıhtımdaki işlerini bitirmek üzereydi. Büyük bir kalabalık karşısında asılan altı kişi son çırpınışlarını yapıyordu. Pencereleler, damlar izleyicilerle doluydu. ...İnfaz tamamlanmıştı. Askerler geri çekildiler, ölümler güneş batıncaya kadar sergilendiler. Ayakları üzerinde duran bu altı ceset, sessiz kadın grupları ve öylesine gezinenler arasında Türkiye'nin o güzel güneşi altında ölümün ürperen yüzünü oluşturuyordu¹⁰⁴.

Selanik'teki idam olayları Ömer Seyfettin'in hikâyelerine de konu olmuştur. Ömer Seyfettin, Makedonya hikâyelerinden "Türbe" isimli hikâyesinde Şefika Molla'nın ağzından idam gününü şöyle anlatıyor:

Hem o gün ne uğursuz bir gündü. Konsolosları öldürdükleri için birkaç Müslüman asılıyordu. Birçok toplu, direkli gâvur vapurları limanı doldurmuştu. Zavallı asılanların ipek kuşakları çözülüyor, biraz çırpındıktan sonra uyur gibi başlarını büküyorlardı. Ayaklarının uçları kumlara dokunuyordu. Karmakarışık bir Yahudi, bir Rum kalabalığının arasında, babası onu kollarına tutmuş, yukarı kaldırarak bu soğuk manzarayı göstermişti. Günlerce boyunları iplerde takılı rüzgârla sallanan bu iri yarı başı kabak Müslümanların göğüslerindeki beyaz kâğıtların hayali zihninden çıkmamış, birçok geceler rüyasına girmiş, onu ağlatarak uyandırmıştı. Haftalar, aylar, yıllar geçti. İşte hâlâ unutamıştı. Ne vakit deniz lafi olsa o asılanlar gözünün önüne gelirdi¹⁰⁵.

Bu idamlara rağmen Alman yetkililer mahkeme sonucundan tatmin olmuş görünmüyorlardı. Selanik'teki Almanya Temsilci Gillet, Dışişleri Bakanlığına gönderdiği telgrafta bu tatminsizliğini şöyle dile getiriyordu:

¹⁰² Pierre Loti, Aziyade, (Çev: Ömer Turan) Nehir Yayınları, İstanbul 2001, s. 8.

¹⁰³ Galip Baldran, Pierre Loti'nin Aziyade'sinde Osmanlı Başkentine Tarihsel Bir Bakış, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı:1, s. 17.

¹⁰⁴ Loti, a.g.e., s. 9.

¹⁰⁵ Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Hikâyeler 3, Türbe, Makedonya Hikâyeleri*, Dergah Yay., İstanbul 1999, s. 167.

Yapılan soruşturmada, daha henüz bu elem verici olay aydınlatılmamıştır. Özellikle Konsolosların öldürülmesi ve Bulgar kızla ilgili olay arasındaki bağlantı henüz tam olarak aydınlatılmadı. Şimdiye kadar yapılan soruşturmada, Konsolosların Bulgar kızın kaçırılma olayıyla hiçbir ilgisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Konsolosların camiye nasıl ve niçin gittiği konusu da henüz soruşturulmadı. Buna karşın bu olayı gerçekleştiren kişiler soruşturuldu, şimdiye kadar bildirilene göre içlerinden alısı, olay günü camide bulunan üç zaptiyenin yeminli ifadesi doğrultusunda, suçlarını kabul etmedikleri halde idam edildiler¹⁰⁶.

Yapılan yargılamalar ve infaz edilen idamların ardından Osmanlı Devleti'nin Berlin Büyükelçisi Ethem Paşa, Selanik ve İstanbul'da tekrar nizamın tesis ettirildiğini söyleyerek Almanya Dışişleri Bakanlığı'ndan, savaş gemilerinin gönderilmesinden vazgeçilmesini rica etti. Ethem Paşa'ya verilen cevapta, İmparatorluk mensuplarının korunmasına ilişkin alınan önlemlerin geri çekilemeyeceği ve gönderilen gemi filosunun barışın korunmasına hizmet edeceği bildirildi¹⁰⁷.

ÖLDÜRÜLEN KONSOLOSLARIN CENAZE MERASİMİ

Öldürülen konsoloslar için gerçekleştirilen cenaze merasimi, infazdan üç gün sonra 19 Mayıs 1876 günü sabah saat 06.00'dan 11:30'a kadar sürmüştür. Cenaze merasimine ilişkin program, 17 Mayıs'ta Almanya temsilcisi Gillet, Fransız Amirali ve savaş gemisi kaptanı Zirzow ile planlanmış ve plan Türk komiserlerine bildirilip onay alındıktan sonra uygulanmıştır. Fransız Konsolosu Jules Moulin'in naaşı Roma – Katolik kilisesi, Alman Konsolos Eric Abbott'unki ise Yunan Ortodoks Kilisesi Ritüeline göre yapıldı¹⁰⁸.

19 Mayıs günü Fransa, Almanya ve Rusya konsolosu, Vahan Efendi, Fransız amiraller, Konsolos Jules Moulin'in cenazesinin bulunduğu Katolik Kilisesi'ne gittiler. Kilise dekore edilmişti ve kalabalıktı. Kilise'nin içinde, Fransız ve Alman amiralleri şeref konukları olarak beklerken, Rus ve İngiliz amiraller de dışarıda dizilmiş bekliyorlardı. Törenlerden sonra, Moulin'in tabutu Fransa'ya gitmek üzere bekleyen Fransız gemisine taşındı. Tabuta Selanik valisi Eşref Paşa, Vahan Efendi ve üst düzey Osmanlı askerleri eşlik ettiler. Tabuta kılıç, üniforma ve konsolosun eşyaları konuldu. Tabutun bir tarafında Fransız amiraller diğer tarafında Alman amiraller vardı ve onları Selanik'in mevcut güçlerinin temsilcileri takip etti. Kıyıya vardıklarında, tabut üzerine Fransız bayrağı konulmak üzere, Fransız din adamlarına teslim edildi. Ölü, kıyıyı terk ederken gemiden selamlamalar yükseldi. Tören iki saat sürdü;

¹⁰⁶ PA-AA, R12771, Belge No: 35, 18 Mayıs 1876 Berlin.

¹⁰⁷ PA-AA, R12771, Belge No: 36, 18 Mayıs 1876 Berlin.

¹⁰⁸ Bundesarchiv, R1501-105371, 25 Mayıs 1876, Belge No: 51, s. 192-193.

sonrasında kalabalık Abbott'un cenazesi için Yunan Kilisesi Aziz Nichola'ya doğru ilerledi¹⁰⁹.

Alman Konsolos Abbott'un tabutu kilisenin ortasına konuldu. Amiraller ilk cenazedeki yerlerini aldılar, tek değişiklik şeref konuklarının yerleriydi. Alman grupları tabutun sağ tarafında, Fransız grupları da sol tarafında yer aldılar. Selanik Ortodoks Yunan kiliselerinin bütün memurlarının katılımıyla ölü gömme işlemleri gerçekleştirildi. Abbott'un bedeni Yunan şehrindeki katedralin mezarlığına gömüldü. Bu tören yarım saat sürdü ve her iki cenaze şatafattan uzak ve gayet sükûnet içinde yapıldı¹¹⁰.

Esas itibarıyla birlikte yapılan konsolosların görkemli cenaze merasimi, Alman ve Fransız Onur Eskortu tarafından gerçekleştirildi. Alman – Fransız Onur Eskortuna, diğer milletlerin askerî eskortları da katıldı. Bunlar lokal olarak savaş gemileriyle temsil ediliyorlardı¹¹¹. İngiltere'nin Selanik Konsolosu Blunt'tan Dışişleri Bakanlığına 19 Mayıs 1876'da gönderilen telgrafta, "*konsoloslar bu sabah büyük onurla gömüldüler*"¹¹², diyor.

Bu arada Osmanlı Devleti iç politikasında bazı değişiklikler yaşandı. Bulgar isyanının şiddetle bastırılması, Selanik hadisesinin meydana gelmesi ve medrese talebelerinin isyanı neticesinde Rusya ile iyi ilişkiler içinde olan Sadrazam Mahmud Nedim Paşa, 11 Mayıs 1876 tarihinde görevinden alındı¹¹³. Böylece Rusya'nın İstanbul'daki siyasî nüfuzu azaldı. Rusya Başbakanı Gorçakof bunu bir diplomasi manevrasıyla telafi etmeye çalıştı. 12 Mayıs 1876'da Rus Çarı ile birlikte, Alman İmparatorunu ziyaret maksadıyla Berlin'e gelen Gorçakof, Bismark ve Avusturya – Macaristan Dışişleri Bakanı Andrassy, Osmanlı İmparatorluğundaki durumu gözden geçirdiler ve Gorçakof tarafından hazırlanan projeyi görüşerek Berlin Memorandumu haline getirdiler. Memorandumda özetle şu bilgiler yer almıştır: *Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı devletlerin vatandaşları ile Hıristiyan tebaanın emniyetlerinin tehlikede olduğu, Selanik hadisesiyle anlaşmıştır. Bu gibi hadiselerin tekrarna engel olunmak için büyük devletlerin tehlike hali olan bölgelere deniz kuvvetleri göndermeleri ve orada asayişini sağlayacak tedbirler almaları mümkündür. Bosna – Hersek isyanının bir an önce durdurulması için de asilerle iki aylık bir mütareke yapılmalı ve derhal ıslahata girişilmelidir*¹¹⁴.

Bu memorandumun özelliği Bosna ve Hersek'te, Avusturya ile Rusya'nın himayesi altında bir ıslahat programı uygulanmasını sağlamaktır. Konsolosların kont-

¹⁰⁹ F.O. 881-2984, Blunt to Derby, 17 May 1876, No. 60.

¹¹⁰ F.O. 881-2984, Blunt to Derby, 17 May 1876, No. 60.

¹¹¹ PA-AA, R12771, Belge No: 37, 19 Mayıs 1876 Berlin.

¹¹² Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 27, s. 14.

¹¹³ Danişmend, a.g.e., s. 255.

¹¹⁴ Karal, a.g.e., s. 99-100.

rolü altında yapılacak bu ıslahat hareketlerinde başarısızlık halinde başka tedbirler almak hususunda ilgili devletler müdahale edebileceklerdir. Berlin Memorandumu, Osmanlı Devletine gönderilmeden önce Paris Antlaşmasını imzalamış olan devletlerin onayına sunuldu¹¹⁵. İtalya ve Fransa memorandumunu kabul ettiler. İngiltere 15 Mayıs 1876'da ret cevabı verdi. Bunun ardından İtalya ve Fransa da muvafakatlerini geri çektiler. İngiltere her ihtimale karşı Akdeniz filosunu da Çanakkale önlerine gönderdi. Bu hareket, İstanbul'da Türklerin İngilizler tarafından desteklendiği izlenimini kuvvetlendirdi. Bu arada Selanik'te Alman ve Fransız konsoloslarının öldürülmesi olayının da etkisiyle, İstanbul'da saltanat değişikliği yaşandı¹¹⁶. 30 Mayıs 1876'da memorandumun Osmanlı Hükümetine tebliğ edilmesi kararlaştırılmışsa da aynı tarihte Osmanlı Devleti'nde Abdülaziz'in yerine V. Murad'ın gelmesi ile yaşanan saltanat değişikliği nedeniyle bu müdahale hiçbir zaman uygulanamamıştır¹¹⁷.

VALİ VE MEMURLARIN YARGILAMASI

Fransa ve Almanya konsoloslarının öldürülmesi sırasında kusurları görülen Osmanlı memurlarının yargılanması hususunda, Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Werther, Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda Fransız Büyükelçi Dük Bourgoing ile işbirliğini sürdürme konusunda şunları dile getirmiştir:

Dün Fransız meslektaşım, Selanik olayıyla ilgili 12 Mayıs tarihli Decazes Dükü'nün bir iletisini vermek amacıyla beni aradı. Bu iletide, kendisi kadar Sayın Şansölyenin de iki elçiliğin ortaya koymuş olduğu ortak tavrı tümüyle benimsediklerini ve sorun çözülene kadar bu ortak tavrın devam etmesi gerektiğini bildirdi. İletinin devamında, bu olayla ilgili sadece ikincil bir rol oynamış olanların değil, bu ayaklanmayı kışkırtanların ve istedikleri halde olayı önleyemeyen memurların da cezalandırılması gerektiğini belirtti. Makam ve rütbeleri ne kadar yüksek olursa olsun, bu cinayetle ilgili olarak özellikle memurların sorumlu tutulması gerektiğini bildirdi.

...Dük Bourgoing ve ben, delegelerimize sadece alt tabakadan gelen suçluların değil aynı zamanda olayı kışkırtanların ve yetkili memurların da soruşturulması gerektiğini bildirir bir genelgenin gönderilmesi konusunda anlaşık. Bu genelge 21 Mayıs'ta telgraf yoluyla Selanik'e gönderilmiştir¹¹⁸.

Werther'in raporundan anlaşılacağı üzere Almanya ve Fransa ilk yapılan yargılamalardan memnun kalmamışlardı. Aynı zamanda Selanik'teki Alman temsilci

¹¹⁵ Karal, a.g.e., s. 99-100.

¹¹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sultan Abdülaziz Vak'asına Dair Risale", Belleten, Cilt:VII, Sayı: 28, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1943, ss. 353-356; Vacalopoulos, a.g.e., ss. 117.

¹¹⁷ Danişmend, a.g.e., s. 256.

¹¹⁸ Bundesarchiv, R1501-105371, 22 Mayıs 1876, Belge No: 43, s. 188-189.

Gillet'in İstanbul'da Almanya Büyükelçiliğine gönderdiği raporunda Selanik Valisi Mehmet Refet Paşa'nın, olayın baş zanlısı olarak görülüp yargılanması gerektiği üzerinde durmuş ve aşağıdaki bilgileri vermiştir:

Vali Mehmet Refet Paşa, bu olayın ağır bir zanlısı olarak görülmelidir. Olayla ilgili bir vali olarak değil sadece bir Müslüman olarak hareket etmiştir. Kızı kaçıran kişileri hemen kınarken ve tutuklarken ki bu konuda kedisini yadırgayamam, olayı kışkırtan ve çıkaranlarla bire bir müzakere etmiş, isteklerini hemen yerine getireceğini söylemiştir. Konsolosları camide bulunduğu zaman, benim görüşüme göre onları dışarıya çıkartabilecekken belirli bir zamanı kullanmak istemiştir. Bu belirli zaman içerisinde, konsoloslar üzerinden Amerikan Konsolos Vekili üzerine baskı uygulayarak kızın serbest bırakılmasını sağlamak istemiştir. Böylece Konsolosların camide kalmasını sağlamış ve onları orada bulunan kızgın kalabalıkla karşı karşıya bırakmıştır. Konsolosların kurtulması için hiçbir teşebbüste bulunmamış ve üstüne üstlük halkın, cesetleri lanetlemesine izin vermiştir. Fakat onu sorumlu tutabilecek herhangi bir belirleyici kanıt rastlamak mümkün değildir. ...Tüm çabalarımıza rağmen cinayetin asıl faillerini tespit edemediğimiz ve bu cinayetin başında yöneticilerin olduğundan emin olduğumuz için ve soruşturmadan başkaca bir sonuç çıkmadığı müddetçe ve edindiğimiz ön bilgilere göre bu cinayetin asıl sorumlusu olarak Paşa görülecektir¹¹⁹.

Almanya ve Fransa yetkilileri, olayda ihmali olduğunu iddia ettikleri Selanik valisi ve memurlarının da yargılanmasını istiyorlardı. Bunun için Almanya, "*ancak vali ve suçlu bulunan memurların yargılanmasından sonra, olayın bittiğini kabul edebiliriz. Ekselanslar bu bilgiimize ehemmiyet vermelidir*"¹²⁰. diye Dışişleri Bakanlığı'ndan İstanbul'daki Büyükelçiliğine telgraf göndermiştir. Nitekim Bab-ı Âli, askerî ceza kanununun hükümlerine göre bir askerî mahkemenin kurulmasını kabul etti. Selanik Hadise-si'nden dolayı askerî mahkemenin icrası için divan - ı harb heyetine, Ferik Saadetli Ömer Şevki Paşa, Necib Feyzullah Paşa, Mirliva Nizami Paşa, Edhem Paşa ve Said Paşa tayin edildi¹²¹. Mahkeme iki elçinin katılımıyla ve üç elçilik temsilcisinin huzurunda gerçekleştirilecekti. Bu mahkemede yüksek subay olarak eski vali, redif albayı ve jandarma albayı yargılanacaktı¹²². Bunlara sonradan yakalanan bir de Polis şefi katılmıştır¹²³.

¹¹⁹ Bundesarchiv, R1501-105371, 23 Mayıs 1876, Belge No: 43, s. 190-191.

¹²⁰ PA-AA, R12771, Belge No: 49, 5 Haziran 1876 Berlin.

¹²¹ BOA, İ.DH, Dosya No: 729, Gömlek No: 50803.

¹²² PA-AA, R12771, Belge No: 59'a ek.1, 2 Haziran 1876 Berlin.

¹²³ PA-AA, R12771, Belge No: 50, 5 Haziran 1876 Berlin.

Hariciye Nazırı Raşit Paşa ile İstanbul'daki Alman ve Fransız Elçilikleri adına ortak hareket eden Werther, Selanik'teki Alman ve Fransız delegelerine gönderilen aşağıdaki yönerge konusunda anlaşmışlardır. Memurların yargılanma sürecinde İngiliz, Fransız ve Alman elçileri, Selanik'teki kendi Komisyon delegelerine gönderdikleri 28 Mayıs 1876 tarihli aynı telgrafta, dava sürecinde nasıl hareket edecekleri konusunda aşağıdaki direktifleri vermişlerdi:

1. Temsilciler, davanın tüm süreçlerine katılacak, görüşlerini bildirecek ve gerekli olduğunda itiraza neden olacak konulara ilişkin olarak itirazlarını bildirecekler, buna karşılık duruşmalara katılmayacaklar;
2. Delegelerin yetkileri, diğer sanıklarda olduğu gibi memur sanıklara karşı da aynı olacaktır;
3. Şayet bir memur idam edilecekse, bu Bab-ı Âli'nin yasal onayına tabi olacaktır. Bu durumda temsilciler, elçiliği telgraf yoluyla bilgilendirecek. Ki bu Bab-ı Âli'nin hızlı bir şekilde karar vermesine etki edecektir.
4. Yetkililerin verdiği emirlere itaat etmeyen, fakat halkın silahlanması için çağrı yapmamış olanlar hakkında ölüm cezası verildiğinde ne yapılması gerektiğiyle ilgili olarak şunu bildiriyoruz:

Burada bu tür davranışların cinayete katılımı içerip içermediğini bilmek önemlidir. Buna teorik olarak karar verilemez ve üzerinde sadece olay yerinde karar verilebilir. Olayla ilgili olarak Türk komiserleri ve temsilciler arasında bir görüş ayrılığı olursa, konunun Bab-ı Âli ve Elçiler arasında hangi kapsamda müzakere edilmesi gerektiği, İstanbul'a bildirilmelidir¹²⁴.

Selanik'teki askerî mahkeme, yabancı devlet temsilcilerinin asıl failer olarak gördükleri memurlar hakkında daha ağır cezalar verilmesi hususunda yaptığı itirazlara rağmen, polis şefine 1 yıl hapis ve rütbe tenzili cezası, garnizon komutanına ve savaş gemisi kaptanına bir buçuk ay hapis cezası verdi. Eski vali Mehmet Refet Paşa'ya bir haftalık hapis cezası verilmesine ve bir yıl boyunca maaş almamak suretiyle geçici olarak açığa alınmasına karar verdi¹²⁵.

Askerî mahkemeye katılan Alman ve Fransız temsilciler, üç memur ve eski vali hakkında verilen cezaları yetersiz buldular. Özellikle garnizon komutanının ve savaş gemisi kaptanının daha büyük cezalar alması gerektiği görüşündeydiler. Garnizon komutanının, birlikleri camiye sevk etmesi için valinin verdiği emre itaat etmediği; aynı zamanda savaş gemisi kaptanı, valinin yazılı emri üzerine deniz piyadelerini olay yerine (camiye) intikal ettirirken bunların yollarını kestiği ve orada tuttuğu

¹²⁴ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 64'ek, s. 47; PA-AA, R12771, Belge No: 47'e ek. 3, 28 Mayıs 1876 Berlin.

¹²⁵ Bundesarchiv, R1501-105371, 9 Haziran 1876, Belge No: 67'e ek.1, s. 199.

kanaatinde idiler. Onlara göre, İtalyan konsolosunun ve Fransız konsolosluğu yetkililerinin olay yerine ivedilikle gidilmesini rica etmesine karşılık, ikisi de bu ricaya suskun kalmış ve gitmemek için boş bahaneler ileri sürmüşlerdi. Savaş gemisi kaptanı olay yerine, 35 dakikalık gecikmeyle ve Bulgar kızın teslim edildiği haberini aldıktan sonra, yani tüm olaylar bittikten sonra ulaşmıştı. Dolayısıyla temsilciler, iki subayın kendilerine bildirilen emri bilerek yerine getirmedikleri ve itaatsiz tutumları nedeniyle isyancılara konsolosların öldürülmesi için zaman tanıdıkları sonucuna ulaşmışlardı¹²⁶. Eski valiye verilen cezayı ise beraat olarak değerlendiriyorlardı.

Alman Hükümeti de Selanik'te yargılanan memurlara verilen cezalardan memnun kalmamıştı. Bu konuda Almanya Dışişleri Bakanlığı, Paris'teki Almanya Büyükelçiliğine gönderdiği telgrafta şu ifadelere yer vermiştir:

Selanik'teki Türk Askerî Kurulu, temsilcilerin fikirlerini dikkate almadan suçlu subaylar hakkında sadece küçük cezalar vermiştir. Majesteleri, Sayın dışişleri bakanı, olayın bu şekilde aldatıcı şekilde ele alınmasını kesinlikle kabul etmemekte, ciddi cezaların verilmesini talep etmektedir. Fransa'nın görüşü alınmadan Bab-ı Âli üzerinde başkaca adımların atılmamasını ve öncelikle oradaki hükümetten konuyla ilgili görüşünü bize iletmenizi istiyoruz¹²⁷.

Bu gelişmeler üzerine İstanbul'daki Fransız ve Alman Büyükelçileri, Mithat Paşa ve Hariciye Nazırı Raşid Paşa ile birlikte Sadrazamın makamında bir araya geldi. İki elçi, eski vali ve subaylar hakkındaki davanın İstanbul'da revize edilmesini istedi. Osmanlı yetkilileri, Selanik'te bulunan mevcut askerî mahkemenin konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığı gerekçesiyle, yüksek askerî şura olan Dar - ı Şûra'nın davayı ele almasını ve davaya Vahan Efendi ile birlikte Alman ve Fransız temsilcilerin de katılmasını kabul etti¹²⁸. Hemen ardından dört sanık subay, yeni ve en yüksek askerî mahkeme tarafından yargılanmak üzere Selanik'ten İstanbul'a getirildi. Almanya'nın birinci elçilik tercümanı Lefta ve bir Fransız temsilci müzakerelere katılacaktı. Yetersiz bir karar verilmesi ihtimalinde temsilciler bu süreci durduracak durumda olacak ve Bab - ı Âli ile başkaca müzakere yapma imkânını sağlayacaktı¹²⁹.

Yapılan yargılamada, Selanik'te öldürülen konsolosların faileri hakkında karar verecek yüksek askerî mahkeme Dar-ı Şûra'nın sözcüsü, polis şefi ve garnizon komutanı hakkında rütbe tenzili, askerî birlikten atılma ve on yıl hapis cezası; savaş

¹²⁶ Bundesarchiv, R1501-105371, 8 Haziran 1876, Belge No: 67'e ek. 1, s. 199.

¹²⁷ PA-AA, R12771, Belge No: 56, 10 Haziran 1876 Berlin.

¹²⁸ F.O. 881-2984, Elliot to Derby, 2 June 1876, inclosure 1, No: 76; Bundesarchiv, R1501-105371, 12 Haziran 1876, Belge No: 63, s. 197.

¹²⁹ PA-AA, R12771, Belge No: 65, 14 Haziran 1876 Berlin.

gemisi komutanı hakkında da 3 yıl hapis cezası talep etmiştir. Askerî mahkeme sözcüsü ayrıca Selanik'te bulunduğu konum gereği askerî değil sadece sivil meselelerde görevli olduğunu ve eski vali hakkındaki davanın da askerî mahkemede değil sivil mahkemede görülmesini talep etmiştir. Bu talep, askerî mahkeme tarafından tartışmasız bir şekilde kabul edildi¹³⁰.

Talep edilen cezanın ağırlaştırılması hakkında saatlerce süren tartışmaların sonucunda Alman ve Fransız temsilciler, askerî mahkemenin cezaları ağırlaştırmayacağı görüşüne vardı. Onlara göre bu talepler önceden Bab - 1 Âli tarafından onaylandı ve büyük ihtimalle askerî kurul tarafından da kabul edilecekti. Yalnız Alman ve Fransız delegeleri, soruşturmanın durumuna ve Osmanlı yasalarına göre daha büyük cezaların verilmesi düşüncesindedirler. Bir önceki vali Mehmet Refet Paşa, Stephana'nın iadesini isteyen vali konağı önündeki kalabalığı dağıtmadığı için ve iki konsolosun camide etrafını sardıklarında durumun daha ciddi bir hal aldığı görmesine rağmen askerî bir saldırı düzenlemediği için suçlandı¹³¹. Alman ve Fransız delegelere göre özellikle eski vali hakkında resmî bir makamda görev alamayacak ehliyetinde olduğuna dair bir kararın verilmesi gerekiyordu¹³².

Almanya ve Fransa'nın İstanbul büyükelçileri, hükümetlerinden aldıkları yetki münasebetiyle Bab-1 Âli'ye, Selanik meselesinin tümüyle ve tatmin edici şekilde sonuçlandırılması için hükümetleri namına üç haftalık bir süre tanıdıklarını bildirdiler. Bu adıma bir ağırlık kazandırmak için Dük Bourgonig ile Werther ittifak halinde Hariciye Nazırı Saffet Paşa'ya da bu anlama gelebilecek bir nota sundular¹³³.

Yüksek askerî mahkeme, aslında bu tarz yaklaşımlara ihtiyaç duymayacak şekilde çalışmalarını sürdürüyordu. Zira mahkeme, kararını vermişti bile. Üstelik onların beklemediği şekilde cezaları ağırlaştırarak karar vermişti. Şöyle ki: 10 yıl istedikleri polis şefine 15 yıl, savaş gemisi kaptanına 10 yıl, garnizon komutanına 3 yıl hapis cezası ve tümü hakkında rütbe tenzili verilmişti. Eski valinin duruşması ise bu hafta içinde başlayacaktı¹³⁴. Osmanlı Dâhiliye Nezaretî arşiv belgesinde, verilen bu cezalarla ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

Fransa ve Almanya konsoloslarının öldürülmelerine sebep olan saldırılara meydan vermeleri itibariyle mesuliyetleri üç dereceye taksim olunarak alay beyi Salım Bey'in birinci ve Rıza Bey'in ikinci ve Ata Bey'in üçüncü mertebeye ceza görmesi lazım geleceği anlaşıldığından mülkiye ve askerî ceza ka-

¹³⁰ PA-AA, R12771, Belge No: 80, 10 Temmuz 1876 Berlin

¹³¹ BOA, HR TO, Dosya No: 516, Gömlek No: 52.

¹³² Bundesarchiv, R1501-105371, 23 Haziran 1876, Belge No: 70, s. 200.

¹³³ PA-AA, R12771, Belge No: 82, 13 Temmuz 1876 Berlin.

¹³⁴ PA-AA, R12771, Belge No: 78, 14 Temmuz 1876 Berlin.

nunnamelerinin ilgili hükümleri gereğince Salim Bey'in nişan ve madalyalarının alınması ve emeklilikten mahrum edilmesiyle beraber zabtiye mesleğinden atılması ile evvela üç ay habs olunarak onun tamamlanmasından sonra on beş sene müddetle küreğe konulması, Rıza Bey'in askerlik mesleğinden atılması tarihinden itibaren on sene ve Ata Bey'in dahi aynı şekilde askerlik mesleğinden atılması cezasıyla beraber o günden itibaren üç sene müddetle münasib mahallerde kale-bend edilmeleri hükmüne bağlanmış olmakla adı geçen Rıza Bey'in Rodos ve Ata Bey'in Midilli'de kale-bend olunması ve Salim Bey'in dahi Rodos'ta küreğe konulması münasib görülmüştür¹³⁵.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Sir Henry Elliot tarafından kendi Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen 14 Temmuz 1876 tarihli telgrafta, yargılama sonuçları hakkında, "*Emniyet Müdüri görevinden alınıp on beş yıllık ağır cezaya çarptırıldı. Fırkatayın komutanı görevinden alınıp kalede on yıl cezaya çarptırıldı. Sığınağın kaptanı ise kalede üç yıl cezaya çarptırılmıştır. Rehber tercümanımız cezaları uygun bulmuştur. Fransız ve Alman Büyükelçiler kendilerini rahattlamış hissetmişlerdir. Genel Vali ise hâlâ araştırma konusudur*"¹³⁶, denilmiştir.

Almanya ve Fransa, subaylar hakkında verilen cezayı yeterli görmelerine¹³⁷ rağmen vali konusunda tereddütle beklemekte idiler. Nihayet Osmanlı Ceza Kanununun 102 ve 182. maddelerine göre Selanik Baş Valisi 1 yıllık hapis cezasına mahkûm edildi¹³⁸. Vali, hapis cezasını çekmekte iken ailesinin mağdur olduğu anlaşılmaktadır. Selanik Hadisesinden dolayı mahkûm olan Selanik Vilayeti eski valisi Mehmet Refet Paşa hazretlerinin hane halkının temel bir takım ihtiyaçlarını bile gideremeyecek kadar çaresiz kaldıkları anlaşılmıştır. Bu sebeple Sadarettten verilen emirle paşanın ev halkına nizamiye hazinesinden yirmi bin kuruş verilmesi uygun görülmüştür¹³⁹. Mehmed Refet Paşa'nın Selanik Hadisesi dolayısıyla almış olduğu bir yıllık hapis cezası 28 Mayıs 1877'de sona ermiştir. Kendisinin devletçe memur olarak görevlendirilmesi yasaklanmıştı. Sadece aile efradının iâşesi için lazım olan paranın temini için kendisine, on bin kuruş tekaüd maaşı tahsisi uygun görülmüştür¹⁴⁰.

¹³⁵ BOA, İ.DH, Dosya No: 1295, Gömlek No: 101782.

¹³⁶ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 79, s. 73.

¹³⁷ Bundesarchiv, R1501-105371, 29 Temmuz 1876, Belge No: 86, s. 204.

¹³⁸ BOA, İ.DH, Dosya No: 1295, Gömlek No: 101782; Bundesarchiv, R1501-105371, 25 Temmuz 1876, Belge No: 85, s. 201.

¹³⁹ BOA, İ.DH, Dosya No: 739, Gömlek No: 60487.

¹⁴⁰ BOA, İradeler, Meclis-i Mahsus (İ.MMS), Dosya No: 57, Gömlek No: 2601.

Sonuçta memurlara verilen cezalar açık bir şekilde iki tarafı da memnun etti. Buna rağmen kararların oluşturulması anında sürekli olarak daha çok ceza almalarını talep ettiler. Alman ve Fransız elçileri gerçekleştirilmek üzere, aşağıdaki üç maddeyi talep etti;

1. *Hüküm giyen memurlar Selanik'ten çıkarılmalı, üzerlerindeki cezalar orduların ve delegele-
rin huzurunda okunmalıdır.*

2. *Eski Selanik valisinin herhangi sivil ya da askeri bir görevde yer alamayacağı kararı yazılı
bir şekilde beyan edilmelidir.*

3. *Konsolosların ailelerine toplam olarak 40.000 OL (900.000 Frank) ivedi olarak öden-
melidir¹⁴¹.*

Bu talepleri İstanbul'daki Almanya Büyükelçisi Werther raporunda, "*Fransız Dük Bourgoing ile müştereken Tazminatın tam olarak ödenmesini ve önceki valinin tekrar görevlen-
dirilmeyeceğine dair yazılı vaadi ve Türk askeri ceza kanununun 23. maddesine uygun olarak
subayların rütbelerinin geri alınması eyleminin Selanik'te aleni olarak icra edilmesini talep ettik*"¹⁴²
şeklinde belirtiyor. Belirtilen taleplere, Osmanlı Hükümeti aşağıdaki şekilde cevap
verdi.

1. *Tazminatın 4 yarım aylık taksitler şeklinde ödenmesi gerektiğini,*

2. *Osmanlı Hükümetinin, baş vali konusunda ancak sözlü bir vaatte bulunabileceğini,*

3. *İstanbul'da Harp bakanlığında subayların tenzil – i rütbe işleminin yapılmasının Selanik
halkı üzerinde kötü etki yapacağı...*

*Sadrizam, taleplerimizi tekrar bakanlar kuruluna sunmak istiyor. Bununla beraber biz 1.
nottaki talepler dışında bir yumuşama olacağı konusunu kuşkuyla olarak görüyoruz¹⁴³.*

Osmanlı Devleti, Almanya'nın ve Fransa'nın isteklerini kabul etmek zorunda kalmıştı. Bu konuda Osmanlı Dışişleri Bakanlığı'nın Berlin'deki Büyükelçiliğine 6 Ağustos 1876'da gönderdiği telgraf, Büyükelçi Ethem Paşa tarafından 7 Ağustos'ta Almanya Dışişleri Bakanlığı'na iletilmiştir. Bu telgrafta Almanya ve Fransa istekleri-
nin kabul edildiği ile ilgili şu ifadeler yer almıştır:

Almanya ve Fransa'daki elçilerimizin bize bildirdiği telgrafları ve en yeni haberleri ikna edici bulduktan sonra ve Selanik meselesiyle ilgili olarak bu iki büyük gücün baş tercümanları yoluyla dile getirdiği önerilerin değiştirilmeden

¹⁴¹ F.O. 881-2984, Elliot to Derby, 1 August 1876, No.119; Bundesarchiv, R1501-105371, 1 Ağustos 1876, Belge No: 88, s. 205.

¹⁴² Bundesarchiv, R1501-105371, 1 Ağustos 1876, Belge No: 88, s. 205.

¹⁴³ Bundesarchiv, R1501-105371, 1 Ağustos 1876, Belge No: 88, s. 205.

kabul edilmesine ilişkin ortaya koyduğu baskı sonunda, Bab - 1 Âli'nin bu önerileri kabul etmekten başka bir çaresinin olmadığı görülmüştür.

Para ödenmiştir ve yarın iki elçiye bu üzücü olayın kapatılması için bir nota göndereceğiz. Osmanlı Hükümeti, dost ve müttefik güçleriyle iyi ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilecek her türlü hususu engellemek için içten bir çaba sarf etmiştir. Ekselansları Sayın Dışişleri Bakanlığımızın bu sorunun çözümü için ortaya koymuş olduğu çabanın büyük bir takdir kazanacağı inancındayız¹⁴⁴.

Osmanlı Dışişleri Bakanlığı'nın yukarıdaki telgrafta sözünü ettiği nota, 7 Ağustos 1876 günü İstanbul'daki Almanya Büyükelçisine sunulmuş ve Büyükelçi Werther de bu notayı bir rapor halinde Dışişleri Bakanlığına göndermiştir. Bu raporda şu bilgiler yer alıyor:

Bab-ı Âli'nin notası bugün bana ulaştı ve bunu ekte size sunmaktan onur duymaktayım. Bu notada, eski Selanik valisi Mehmet Refet Paşaya tekrar görev verilmeyeceği ve Selanik'teki suçlular hakkında çeşitli mahkemelerin verdiği kararların tanınacağı bildirilmektedir.

Notada, suçlu bulunan subayların Selanik'te gerçekleştirilecek rütbe tenziline ilişkin merasimle ilgili olarak özellikle bir bilgi belirtilmemiştir. Ancak Bab-ı Âli, Selanik Genel Valisini bu konuyla ilgili olarak şimdiden bilgilendirmiş, kendisine gemi filosu kumandanıyla Almanya ve Fransa konsolos temsilcilikleriyle merasimin detaylarıyla ilgili olarak temasa geçmesi emredilmiştir¹⁴⁵.

Suçlu bulunan subaylarla ilgili kararın yayını, tenzil - i rütbe ve bayraklarla tazim 21 Ağustos 1876 akşamı saat 5'te talimat gereğince her iki konsolosun, zırhlı filo temsilcilerinin, valinin, birçok yabancı konsolosun, üç meclisin ve 400 askerden oluşan bir askerî birliğin huzurunda yerine getirildi¹⁴⁶.

Almanya Hükümeti, meselenin kesin olarak çözüldüğü kanaatine vararak Selanik'e gönderdiği gemilerini geri çekmeye başladı. Nitekim Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın İstanbul'daki Almanya Büyükelçisine gönderdiği telgrafla, "*Majesteleri, Selanik işinin artık kati olarak sona ermiş olması şartıyla iki zırhlı fırkateynin geri dönmesini emretmiştir*"¹⁴⁷. Bunun üzerine Kontramiral - Tümamiral - Batsch'ın Selanik'ten 22 Ağustos 1876 günü Almanya Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği telgrafında, ertesi

¹⁴⁴ PA-AA, R12771, Belge No: 96, 6 Ağustos 1876 Berlin.

¹⁴⁵ Bundesarchiv, R1501-105371, 7 Ağustos 1876, Belge No: 98, s. 207.

¹⁴⁶ PA-AA, R12771, Belge No: 102, 21 Ağustos 1876 Berlin.

¹⁴⁷ PA-AA, R12771, Belge No: 103, 21 Ağustos 1876 Berlin.

gün majestelerinin gemileri olan Kaiser ve Deutschland ile dönüş yolculuğuna başlamayı düşündüğü bildirilmiştir¹⁴⁸.

Selanik Olayı'nın istedikleri yönde çözülmesini sağlayan İstanbul'daki Almanya Büyükelçisi Werther, Almanya Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporunda, aşağıdaki satırlara yer vermiştir:

Fransız meslektaşımla Selanik meselesinin tam olarak sonuçlanmasından sonra Sadrazama yaptığı destek için teşekkür etmeyi kararlaştırmıştık. Onu bu vesile için bugün, boğazdaki yalısında ziyaret ettim. Mehmet Rüşdi Paşa, Almanya'nın tatmin edilmesi için bu sıkıntılı Selanik sorununun halledilmesi için katkı sağlamaktan dolayı memnuniyetini ifade etti. Bunun kendisine acı verdiğini, anlık bir taşkınlığın Almanya ve Türkiye arasındaki dostluk ilişkilerini tehdit etmiş olmasının ilk hadise olduğunu, böyle bir duruma bir daha asla müsaade olunmayacağını belirtti¹⁴⁹.

Almanya Dışişleri Bakanlığı, Almanya'nın diğer ülkelerdeki elçilerine gönderdiği genelge ile Selanik Olayı'nın Osmanlı Devleti ile ilişkilerin zedelenmeden çözümlendiğini şu satırlarla bildirmiştir:

Tam ittifak halinde olmak üzere Alman ve Fransız hükümetleri, yüksek rütbeli Türk subay ve memurların yeteri derece ceza alması, ayrıca öldürülen konsolos ailelerinin tazminatlarını zamanında alabilmesi için tüm siyasal otoritesini ortaya koymuştur. Taleplerimize ilişkin olarak Türk sularında bulunan güçlü deniz gücümüzün etkisiyle de Osmanlı Hükümeti üzerinde uyguladığımız baskı sonuç vermiş, bu yolla taleplerimiz Osmanlı Hükümeti tarafından dikkate alınmıştır. Ayrıca Osmanlı Hükümetine, olayın uzatılması noktasında bir eğilime sahip olmadığımızı ve yurt dışındaki temsilcimizin buna angaje olamayacağını bildirdik.

Kayser Hükümeti, Türklerle olan ilişkilerimizi zedelemekten taleplerimizin yerine getirilmesinden memnun olmuştur. Bu sürecin Türkiye'de Hıristiyan halkı için aynı şekilde Almanya'nın şark cephesi için etkisiz bir sonuç bırakmayacağına inanmaktadır¹⁵⁰.

Sonuç itibarıyla Selanik olayında Müslüman halk ve görevli memurlar yargılanıp, Avrupa ülkelerini tatmin edecek cezalara çarptırılmalarına karşın, olayın müsebbibi olan Lazzaro hakkında herhangi bir yargılama yapılmadığı görülüyor. İstanbul'da çıkan Sabah gazetesinin haberinde; *Selanik'te Amerika Konsolosluğunu icra etmekte olup, asıl vakaya sebebiyet veren Vodinalı Hacı Lazzaro nam Bulgar'ın Amerika Konsolos-*

¹⁴⁸ PA-AA, R12771, Belge No: 104, 22 Ağustos 1876 Berlin.

¹⁴⁹ Bundesarchiv, R1501-105371, 24 Ağustos 1876, Belge No: 106, s. 207.

¹⁵⁰ Bundesarchiv, R1501-105371, 30 Ağustos 1876, Belge No: 107, s. 212.

luğu'ndan azl olunarak istintaka alınacağı mervidir. Merhum yerli olduğu münasebetiyle, konsolosluk sıfatından tecrid olunduktan sonra, devlet tebasından addolunarak hakkında o vechile muamele olunacağında şüph e yoktur"¹⁵¹, denilmesine rağmen Lazzaro'nun yargılandığına dair bir belge ve bilgiye ulaşılamamıştır.

Lazzaro, siyasi hırsları ile bilinen, Bulgar ya da Rum, Selanikli Hıristiyan bir Osmanlı vatandaşı idi. Aynı zamanda Amerika'nın himayesine sığınarak tüccarlık yapan ve bu sayede son derece zenginleşmiş olan Lazzaro, azılı bir Türk düşmanı idi. Balkanlardaki Osmanlı topraklarında çeşitli misyonerlik faaliyetlerinde de bulunan Lazzaro, Amerika'nın bir ajanıydı¹⁵². Nitekim Selanik'teki olaydan aylar sonra, Ekim 1876'da Amerika'ya gitmiştir. Görünüşte bir sergiyi ziyaret için yapılmış bir tatildi. Ancak Lazzaro, Amerikan vatandaşlığını ve korumasını kazanmaya çalıştığı anlaşılmaktadır¹⁵³. Amerika Birleşik Devletleri'nde Osmanlı Devleti Büyükelçisi olan Rum Aristarchi Bey'i ziyaret eden Lazzaro, muhtemelen Aristarchi Bey'in kendisi gibi Rum Milliyetçilik davasının savunucusu olduğunu düşünerek, Amerikan vatandaşı olma konusundaki niyetini açık bir şekilde dile getirmiştir. Elçiy e Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Rus otoriteleri üzmemek için bu kararın gizli tutulması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca Stephana'nın kaçırılmasıyla doğrudan ilgisi olmadığını da ifade etmiştir. Büyükelçi Aristarchi Bey, bu görüşmeleri Bab-ı Âli'ye raporla bildirerek, Lazzaro'nun masuml uğu hakkındaki şüphelerini gerekçeleriyle birlikte ortaya koyarak kendisinin kontrol altında tutulması gerektiğini yazmıştır¹⁵⁴.

TAZMİNAT MESELESİ

Selanik Olayı'nda Osmanlı Devleti'ni meşgul eden konulardan biri de öldürülen konsolosların ailelerine ödenecek tazminat olmuştur. Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın İstanbul Büyükelçisine gönderdiği genelgede Fransız Hükümeti, Selanik'teki Türk resmî mercilerinin Alman ve Fransız tarafına hangi tazminatı vermesi gerektiğini sormaktadır¹⁵⁵.

Paris'teki Almanya Büyükelçisi Hohenlohe, Şansölye Bismark'a yazdığı raporunda, İstanbul'daki Avrupa devletlerinin diplomatik temsilcileri ile birlikte hareket etme kararı aldıklarını ve Dük'ün kendisine öldürülen konsoloslar için tazminat konusunun önemli olduğunu şöyle vurgulamıştır:

¹⁵¹ Sabah Gazetesi, Sayı:72, 24 Rebiyülâhir 1293 (19 Mayıs 1876), s. 1.

¹⁵² BOA, Hariciye Nezaretü, Siyasi (HR.SYS), Dosya No: 73, Gömlek No: 57; BOA, HR.SYS, Dosya No: 80, Gömlek No: 57; Öndeş, a.g.m., s. 28.

¹⁵³ BOA, HR.SYS, Dosya No: 46, Gömlek No: 2.

¹⁵⁴ BOA, HR.SYS, Dosya No: 68, Gömlek No: 18.

¹⁵⁵ PA-AA, R12771, Belge No: 46, 3 Haziran 1876 Berlin.

Dük Decates, Selanik'te her iki konsolosun öldürülmesi neticesinde atılması gereken adımları müzakere etmek için İstanbul'daki diplomatik temsilcilerin bir araya gelmiş olduklarını dün akşam İstanbul'dan ona ulaşan haberi bana bildirmiştir. O diplomatik konferans, Fransız Hükümetinin onayını alıyor. Dük benden sadece para tazminatı sorununa dikkat çekmemi rica etmiştir. Fransız ve İngiliz Konsolosunun öldürüldüğü, Şam'daki emsal hadisede, Bab - 1 Âli (Osmanlı Hükümeti) her iki konsolos için 600.000 Türk Lirası tahsis etmiştir. Dük, bu emsal olayın takip edilmesi gerektiğini ve aynı şekilde uygun bir tazminat talep edilmesi gerektiğini düşünüyör¹⁵⁶.

Ayrıca Almanya Dışişleri Bakanlığı'ndan İstanbul'daki Büyükelçiliğine gönderilen telgrafta, *"Ekselansları, Konsolos Abbott'un dul eşi için 300.000 Frank tutarında bir tazminat talep etmektedir. Bu tazminatın ödenmesinden öncelikli olarak Selanik Müslüman halka yükümlü tutulmalıdır. Lütfen bu talebi, Fransız Elçisiyle birlikte gündeme getiriniz"*¹⁵⁷, denilmektedir. Bunun üzerine Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Werther, Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda tazminat konusunda şunları dile getirmiştir:

...Konsolos tarafından geride bırakılan aile hakkında ne şekilde karar verilmesine de işaret etmekte ve Fransız Hükümetinin, Şam'daki öncelik durumuna göre 600.000 Frank tazminat talep ettiğini bildirmektedir. Bu tazminata ya Bab - 1 Âli'nin ya da olası olarak Selanik'teki Osmanlı Halkının ödemesi gerektiği bildirildi. Nihayetinde bu iletide, standardizasyon için hangi tazminatın talep edilmesi gerektiğinin tespit edilmesi amacıyla Selanik'te bulunan Fransız amiral ile temasa geçilmesini bildirmektedir¹⁵⁸.

Fransa'nın, 600.000 Frank talep ederken Almanya'nın 300.000 Frank tazminat talep etmesinin sebebi ise öldürülen Alman Konsolos Abbott'un eşinin çocuğu olmamasıdır¹⁵⁹.

İstanbul'daki Almanya Elçisi Werther, Osmanlı Dışişleri Bakanı Saffet Paşa'ya gönderdiği tazminat konusu ile ilgili raporunda, Selanik olayının üzerinden iki aydan fazla bir süre geçmesine rağmen elçiliğin talep etmiş olduğu tazminatın, tekrarlanan uyarılara rağmen ödenmediği, cinayete kurban gidenlerin ailelerine ödenmesi gereken tazminata ilişkin taleplerin Bab - 1 Âli tarafından kabul edilmesini bildirmesi için kendisine bir emir ulaştığı ve üç hafta içerisinde belirtilen tazminatın karşılanmaması halinde Kayser Hükümeti'nin bundan sonra alınacak tedbirleri saklı tutacağı¹⁶⁰ şeklinde tehditvari bir yaklaşım içindedir. Büyükelçi Werther, Almanya Dışişlerine yazdığı telgrafında da *"Dük Bourgoing ile beraber, Osmanlı Dışişleri Baka-*

¹⁵⁶ Bundesarchiv, R1501-105371, 9 Mayıs 1876, Belge No: 15, s. 182.

¹⁵⁷ Bundesarchiv, R1501-105371, 24 Mayıs 1876, Belge No: 41, s. 188.

¹⁵⁸ Bundesarchiv, R1501-105371, 22 Mayıs 1876, Belge No: 43, s. 188-189.

¹⁵⁹ PA-AA, R12771, Belge No: 20, 10 Mayıs 1876 Berlin.

¹⁶⁰ PA-AA, R12771, Belge No: 78, 13 Temmuz 1876 Berlin.

n'ndan bütün hususlardaki taleplerimizin derhal yerine getirilmesini istedik. Saffet Paşa, tazminatın yarın ödeneceği cevabını verdi."¹⁶¹ ifadesini kullanmıştır.

İstanbul'daki Almanya Büyükelçisi Werther, Dışişleri Bakanlığına gönderdiği bir başka telgrafta, tazminatın ödenmesinin sürekli ertelendiğini yazmasına¹⁶² rağmen, bundan yaklaşık bir ay önce İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Sir Henry Elliot'dan Dışişleri Bakanlığına 28 Mayıs 1876'da gönderilen raporunda, tazminat konusu ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

Fransız ve Alman Büyükelçiler, Selanik'te öldürülen Konsolosların aileleri için Devletleri tarafından talep edilen miktan (Hariciye Nazırı) Raşit Paşa'ya bildirdiler. Fransız konsolosun çocukları ve dul kalan eşi için 600.000 Frank istendi. Alman konsolosun dul eşi için ise 300.000 Frank istenmiştir. Bu bayanın çocuğu yoktur. Padişah, istenilen paranın ailelere ödeneceğini çoktan söylemiş bulunmaktadır¹⁶³.

Başından beri tazminatı ödememe gibi bir tutum içerisinde olmayan Bab-ı Âli, öldürülen konsolosların ailelerine tazminatları 7 Ağustos 1876 tarihi itibarıyla ödedi¹⁶⁴. 900.000 Franklık bu tazminat Mösyö Zarifi'den altı taksitte ödemek üzere borç alınarak verilmiş olup, bunun toplam karşılığı, kırk bin sekiz yüz on bir Osmanlı altınına tekabül etmektedir¹⁶⁵. İstanbul'daki Almanya Büyükelçisi Werther, 21 Ağustos 1876 tarihinde Almanya Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği telgrafında, "*Türk Hükümeti tarafından ödenmiş bulunan tazminat tutarı olan 303.000 Frank dövizli Konsolos Abbott'un dul eşine teslim ettiğimi Hariciye Vekâletine hürmetlerimle bildirmekten şeref duyuyorum*"¹⁶⁶, diyor.

Eric Abbott'un dul eşi, Türk hükümeti tarafından kendisine ödenen tazminat için Bismark'a İmparatorluğu (Reich'in) yapmış olduğu aracılık sayesinde geleceğinin teminat altına alındığını bildirir bir yazı göndererek, teşekkürlerini iletmiştir¹⁶⁷.

SONUÇ

19. yüzyılda, Osmanlı yönetimi altında yaşayan pek çok Hıristiyan topluluğun varlığı, Balkanları "Büyük Güçler" adına hassas bir konu yapmıştı. Aynı etnik köken ve aynı dine sahip olmaları, onların meselelerine ilgi duyma gerekçelerini kolay-

¹⁶¹ Bundesarchiv, R1501-105371, 4 Ağustos 1876, Belge No: 91, s. 205.

¹⁶² PA-AA, R12771, Belge No: 70, 23 Haziran 1876 Berlin.

¹⁶³ Great Britain, Correspondence Respecting, Belge No: 63, s. 46.

¹⁶⁴ Bundesarchiv, R1501-105371, 7 Ağustos 1876, Belge No: 96, s. 207.

¹⁶⁵ BOA, İ.HR, Dosya No: 271, Gömlek No: 16329.

¹⁶⁶ Bundesarchiv, R1501-105371, 21 Ağustos 1876, Belge No: 105, s. 211.

¹⁶⁷ Bundesarchiv, R1501-105371, 29 Ağustos 1876, Belge No: 109, s. 213.

laştırıyordu. Her ne kadar Balkanlar'daki Hıristiyanların durumu Müslüman halk kadar kötü olmasa da Hıristiyanların hayat şartlarını daha betermiş gibi göstermek Avrupalıların işine geliyordu. Diğer taraftan bu dönemde Tanzimat'la başlayan reformlar, Osmanlı'nın iç işlerine karışması için Avrupalılara fırsat yaratmıştır. Selanik olayı da bu fırsatlardan biri olmuştur.

Selanik olayı, bir taraftan Hıristiyanlıktan İslam'a geçmek isteyen bir kızın dini özgürlüğünü hazmedemeyen Rum ve Bulgarların bağnazlığını ortaya koyarken diğer taraftan Balkanlardaki Osmanlı – İslam toplumunun haklı olduğu bir meselede şursuz kitlesel davranışları yüzünden haksız duruma düşmelerini sergileyen bir hadisedir.

Dünya'nın her tarafına binlerce misyoner göndererek insanların Hıristiyanlaştırılması için milyarları sarf eden, inanç ve vicdan hürriyetini, insan haklarını savunuyor görünen bazı Avrupa devletleri temsilcileri, İslâm dinini kendi isteğiyle kabul eden bir Bulgar kızının Müslüman olmasını kabul edememişlerdir. Ayrıca konsolosları, devletin resmî emniyet görevlisinin elinden güpegündüz kız kaçırarak kadar provokatif işlere tevessül etmişlerdir. Bunun üzerine yaşanan kaos ortamında cereyan eden olaylar, Selanik'teki Alman konsolosu Eric Abbott ile Fransız Konsolosu Jules Moulin'in öldürülmesi sonucunu doğurmuştur.

Olay, bütün elçi ve konsoloslar ile yabancı tüccarları korkuya, dolayısıyla büyük devletleri Osmanlı aleyhine sevk etti. Olayın böyle cereyan etmesinde Rus propagandasının önemli bir tesiri olduğunu unutmamak lazımdır. Bosna – Hersek, Bulgaristan ve Sırbistan hadiseleri devam edip dururken Selanik Olayı da onlara katıldı.

Avrupa devletlerinin İstanbul'daki elçileri, hadiseyi haber aldıklarında Rus Elçisi İgnatiyev'in başkanlığında bir toplantı yaptılar. Mensup oldukları devletlere hadiseyi yazıp donanma istemeye, karaya asker çıkarıp Selanik ve havalisini abluka altına almaya ve hatta gerekirse işgal ettirmeye karar verdiler. Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya, Avusturya – Macaristan ve İtalya gemileri hemen Selanik limanına geldiler. Yargılamaları başından sonuna kadar Selanik'te izleyen bu yabancı devlet zırhlı gemileri ile bunların temsilcileri, bu tavırlarıyla yargılama sonucunu etkilediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda olaylarla ilgili olarak alınmasını istedikleri tedbirler hususunda da Osmanlı Devletinin iç işlerine karışmaktan geri durmamışlardır. Olay sonrası yaşananların siyaseten nasıl kullanıldığını anlamak için Avrupalı güçlerin Osmanlı İmparatorluğu üzerinde nasıl fırsat aradıklarını görmek açısından yeterlidir.

Batılı devletler, Selanik Limanı'nda bulundurdukları savaş gemileri aracılığı ile hâdisenin müsebbiplerinin şiddetle cezalandırılmasını talep ettiler. Aksi takdirde Selanik'e asker çıkarılacağı tehdidinde bulundular. İlişkiler gerginleşti. Sultan Abdülaziz, bu istekleri kabul etmediği gibi Balkanlara yeniden birkaç tabur sevk edilmesini ve Selanik'e harp gemileriyle asker gönderilmesini, olayda suçlu olan kimselerin de yabancılara teslim edilmeyip Osmanlı mahkemelerinde yargılanmasını emretti. Padişahın emri doğrultusunda hareket edildi. Olayda ihmali görülen Selanik Valisi değiştirildi. Konsolosları öldüren on iki kişi yargılanarak idama mahkûm edildi. Bunlardan altısı idam edildi. Fakat Müslüman olmak isteyen kızı kaçıran Bulgarlar ve Rumlar ile evinde saklayarak olayların büyümesine sebep olan ABD Konsolosu Lazzaro'ya hiçbir şey yapılmadı. Yani Almanya ve Fransa konsoloslarının ölümlerine sebebiyet verenler cezasız kaldı.

Almanya ve Fransa'nın Selanik konsoloslarının öldürülmesi olayı, hem insanlık hem de Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki imajı adına bir felakete dönüştü. Zira Selanik'te yaşananlar başlangıç itibariyle planlı bir olay olmasa da sonuçları bakımından son derece siyasi etkiler doğurdu. Bosna – Hersek ve Bulgaristan isyanlarının yaşandığı bir dönemde Selanik'te Almanya ve Fransa konsoloslarının öldürülmesi ile sonuçlanan bir hadisenin yaşanması, Osmanlı Devletini zor durumda bıraktı; hatta padişah değişikliğine sebep oldu. "Selanik Olayı" aynı yıl içinde önce Sultan Abdülaziz'in, sonra Sultan V. Murat'ın tahttan indirilmesine ve yine aynı yılda Sultan II. Abdülhamit'in I. Meşrutiyet'i ve ilk Anayasa'yı ilan ederek tahta çıkmasına kadar birçok politik olayı da – bir ölçüde – tetiklemiş olarak görüldü.

Selanik Olayı, dönemin Hariciye Nazırı Raşid Paşa ve İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Sir Henry Elliot'un görüşlerine göre Balkanlarda olayların turmandırılmasından fayda sağlayanların provokasyonu olarak tarihe geçti.

KAYNAKÇA

A) ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TO).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti, Siyasi (HR.SYS).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İradeler, Dahiliye (İ.DH).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İradeler, Dosya Usulü (İ.DUIT).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İradeler, Meclis-i Mahsus (İ.MMS).

Bundesarchiv, R1501-105371, “Ermordung der Konsuln von Deutschland und Frankreich in Selonik 1876“, Berlin, Belge No: 1-109.

Great Britain, Parliament, Commons, Parliamentary Papers, Correspondence Respecting, *Murder of French and German Consuls at Salonica*, Turkey, No:4 (1876), London, Belge No:1-79.

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA-AA), R12765, A2356, 7 Mayıs 1876 Berlin.

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA-AA), R12771, Berlin, Belge No: 1-104.

The National Archives, Public Record Office (PRO) London. Foreign Office (F.O), 881/2984.

B) SÜRELİ YAYINLAR

Sabah Gazetesi, Sayı: 62, 14 Rebiyülâhir 1293 (9 Mayıs 1876); Sayı:74, 26 Rebiyülâhir 1293 (21 Mayıs 1876).

The Times, 31 May 1876; 03 June 1876.

C) HATIRA VE ARAŞTIRMA ESERLER

Ahmet Mithat Efendi, *Üss-i İnkılâp – Kırm Muharebesinden II. Abdülhamid Han'ın Cülü-suna Kadar*, (Haz: Tahir Galip Serhatlı), İstanbul 2004, ss. 21-49.

Aydın, Mahir, *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1996.

Aydın, Mithat “Sir Henry G. Elliot'ın İstanbul Büyükelçiliği (1867- 1877) Dönemindeki Bazı Büyük Siyasi Olaylara Bakışı”, *OTAM (AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı:18, Ankara 2005.

Baldıran, Galip, “Pierre Loti'nin Aziyade'sinde Osmanlı Başkentine Tarihsel Bir Bakış”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:17, Sayı:1, ss. 17-25.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. IV, Türkiye Yayınevi , İstanbul 1972.

Delilbaşı, Melek, “Selanik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliği'nin Kurulması”, *Belle-ten*, LI/199, Ankara 1987, ss. 75-106.

Elliot, Sir Henry, *Some Revolutions and Other Diplomatic Experiences*, London 1922.

- Gökbilgin, M. Tayyip, *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1957.
- İnalçık, Halil, "Murad II", *İslam Ansiklopedisi*, C.VIII, MEB Yayınları, ss. 598-615.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.VII, 3.Baskı, TTK Yayınları, Ankara 1983.
- Kolovos, İlias A., "Osmanlı Tahrir Defterlerine Göre 15. ve 16. Yüzyıllarda Selanik", *Tarih ve Toplum*, Sayı:168, Aralık 1997, ss. 7-14.
- Loti, Pierre, *Aziyade*, (Çev: Ömer Turan), Nehir Yayınları, İstanbul 2001.
- Ortaylı, İlber, "Tanzimat Döneminde Tanassur ve Din Değişirme Olayları", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, 31 Ekim - 3 Kasım 1989, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, ss. 481-489.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Hikayeler 3, Türbe, Makedonya Hikayeleri*, Dergah Yay., İstanbul 1999.
- Pala, Ayhan, 15. ve 16. Yüzyıllarda Selanik Şehri, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991.
- Peçevi, İbrahim, *Peçevi Tarihi*, C.I, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1981.
- Shaw, Stanford-Ezel Kural, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çeviren: Mehmet Harmancı, C. II, İstanbul 1984.
- Tepekaya, Muzaffer, "Osmanlı Devleti'nde İktisadi Liberalizmin Sonuçları", *Türk Yurdu*, Cilt: 31, Sayı: 288, Ağustos 2011, ss. 58-69.
- Turan, Ömer, "Amerikan Protestan Misyonerlerinin Bulgar Milliyetçiliğine Katkıları" *XII. Türk Tarih Kongresi C. III*, Ankara 1999, ss. 1097-1120.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Sultan Abdülaziz Vak'asına Dair Risale", *Belleten*, Cilt: VII, Sayı: 28, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1943, ss. 349-373.
- Vacalopoulos, Apostolos P., *A History Of Theessaloniki*, (İngilizceye çeviren: T.F.Carney), Selanik 1972.